

BELEIDSPLAN 20 16 – 2020 van ond eruit versterken



Volkshogeschool – Vormingplus regio Antwerpen vzw
Klokstraat 12, 2600 Berchem
03 230 03 33
info@vormingplusantwerpen.be
www.vormingplusantwerpen.be

Vormingplus regio Antwerpen is erkend op het decreet
betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk
(2003). Werkingsgebied is het arrondissement
Antwerpen.

Berchem, april 2015.

Beleidsplan 2016-2020, inhoud

Ten geleide	5
KRACHTLIJNEN	7
① Vormingplus regio Antwerpen	7
② Missie en visie Vormingplussen	9
GEGEVENSVERZAMELING	11
① Profiel van Vormingplus	12
② Algemene omgevingsanalyse	19
③ Demografische verandering	23
➔ Beleidskeuzen	26
BELEIDSUITDAGING, OPDRACHT	27
STRATEGISCHE PLANNING	29
① Solidair samenleven in diversiteit	30
② Vormgeven aan ruimte & samen-leven	33
③ Verantwoordelijkheid delen rondom opgroeien	36
④ Mediawijs burgerschap	39
⑤ Cultuur (mee)maken	42
⑥ Agogische dienstverlening versterken	45
① Emancipatorisch leren en leren in de werkelijkheid.	45
② Werken van onderuit	47
③ Toewerken naar maatschappelijk effect	49
⑦ Zestien beoordelingselementen	51
⑧ Mensen en middelen	55
<i>Literatuurlijst</i>	58

ten geleide

Van onderuit versterken, het motto van dit beleidsplan, is aansluiten bij noden en ambities van actoren, groepen en mensen t.a.v. dwingende maatschappelijke kwesties – die gelijk kansen bieden op grote stappen voorwaarts – waarmee we worden geconfronteerd. Het is je oor te luisteren leggen om zo vragen op te pikken, die te verhelderen en te verscherpen. Van daaruit ontwikkelen we een aanpak, die we – als sociaal-culturele organisatie – enten op 1) het samen zoeken en samenwerken, waarbij je immer leert van anderen en uit wat je meemaakt, op 2) het gezamenlijk zetten van stappen naar een solidaire gemeenschaps- en cultuuropbouw, en 3) waar mogelijk op engagement in en voor de maatschappij. Dat heet behoeftegericht werken en is de basis van dit plan.

Van onderuit versterken wil tegelijk zeggen dat de participatie en de inbreng van de deelnemers een maximale kans krijgen binnen dat proces. Deelnemers worden dan deelhebbers. Ze bepalen mee wat moet gebeuren en wat gebeurt binnen elke activiteit die opgezet wordt.

Van onderuit versterken is empoweren. Dat staat in het sociaal-cultureel werk voor emancipatorisch leren. Het gaat om het verwerven van een beter inzicht in je situatie en de gemeenschap waarvan je deel uitmaakt. Vandaar onze aandacht voor ervaringsleren: het kritisch reflecteren op wat je meemaakt om van daaruit samen naar werkbare oplossingen te komen. Die oplossingen stapsgewijs implementeren in het echte leven, levert een schat aan ervaringen en weer nieuwe leerpunten op. Die zullen volgende beslissingen en stappen gunstig beïnvloeden. Zo leren we emancipatorisch én in de werkelijkheid. Dat kleurt operationele sporen in voorliggend beleidsplan.

Van onderuit versterken we 1) het zoeken naar nieuwe vormen van solidariteit in een superdiverse samenleving, 2) het vanuit duurzame patronen vormgeven en beheren van de omgeving als labo voor samenleven, 3) het vormgeven aan een maatschappij waarbinnen elkeen verantwoordelijk is voor het opgroeien van jongeren, 4) het begrijpen en gebruiken van digitale omwentelingen bij de vormgeving van de gemeenschap, 5) het deelnemen aan en inbedden in culturele processen die mensen en groepen verbinden en een stem geven. Dat zijn de doelen van het plan.

Van onderuit versterken is voor ons geen ommezwaai. Het doorspekt sinds geruime tijd en in hoge mate onze aanpak. In de periode 2016-2020 willen we daarrond meer systematisch aan de slag gaan en proberen we er een speerpunt van te maken voor het geheel van de organisatie. Dat doen we samen met overheden, partnerorganisaties, groepen en mensen die inzetten op een groeiend solidair, onafhankelijk en verantwoordelijk burgerschap als motor voor een andere, duurzame samenleving.

Verzet begint niet met grote woorden
maar met kleine daden

zoals storm met zacht geritsel in de tuin
of de kat die de kolder in zijn kop krijgt

zoals brede rivieren
met een kleine bron
verscholen in het woud

zoals een vuurzee
met dezelfde lucifer
die een sigaret aansteekt

zoals liefde met een blik
een aanraking iets dat je opvalt in een stem

jezelf een vraag stellen
daarmee begint verzet

en dan die vraag aan een ander stellen

Remco Campert

KRACHTLIJNEN

VORMINGPLUS REGIO ANTWERPEN – DERTIEN VORMINGPLUSSEN

① VORMINGPLUS REGIO ANTWERPEN

Alle mensen maken mee de samenleving, dat is ons vertrekpunt en doel. Mensen maken samen het verschil. Ze verenigen en engageren zich voor een solidaire samenleving binnen de grenzen van de planeet. Leerprocessen schragen hun engagement. Die leerprocessen opzetten en begeleiden is onze expertise.

Wij creëren dicht bij de mensen contexten die leiden tot interactie en ontmoeting, waar ze van en met mekaar leren, gemeenschappelijke objectieven naar voor brengen, en zich engageren in en voor de maatschappij. Zo scheppen we een bedding – en maken gebruik van een brede waaier van werkvormen – waarbinnen mensen als onderzoekers en creatieve probleemoplossers met maatschappelijke kwesties omgaan.

Opdat elkeen hierbij aan bod kan komen, werken we altijd samen met groepen, overheden en organisaties. We richten ons op alle volwassen inwoners van het arrondissement Antwerpen met bijzondere aandacht voor maatschappelijk kwetsbare groepen.

Behoeftegerichte werking

We houden de vinger aan de pols als het om burgerschap en democratie, solidariteit en economie binnen de grenzen van de planeet, de duale samenleving, media en informatie, en samenleven in diversiteit gaat. Vanuit deze invalshoeken willen we behoeftegericht werken. We expliciteren noden en ambities samen met maatschappelijk verantwoordelijke actoren en betrokken groepen en mensen. Van hieruit ontwikkelen we antwoorden op maat die aansluiten bij de leefwereld van de deelnemers en vervat liggen in een sociaal-culturele methodiek.

Ervaringsleren

Die antwoorden bevatten geen oplossingen, de uitkomst is niet op voorhand gekend. Deelnemers zijn ervaringsdeskundigen die, om kwesties aan te pakken, met mekaar in overleg treden en vanuit hun capaciteiten samen op zoek gaan. Op deze wijze scheppen we een bedding voor leerprocessen die we samen met deelnemers sturen. In essentie gaat het om een reflectieproces waarbij mensen leren om als onderzoekers en creatieve probleemoplossers met situaties om te gaan. Waar nodig experimenteren we met nieuwe werkvormen en/of inhoud. Belangrijk is dat de groep zich ontwikkelt en dat iedereen mee is in het proces. Ervaringsleren – ingebed in het emancipatorisch gedachtegoed – en doe-leren staan dan wel voorop, we blijven oog houden voor het toepassen van meer formele leervormen waar dat opportuun is.

Projectmatig en inclusief aan de slag met extra aandacht voor maatschappelijk kwetsbare groepen

Om einddoelen in het vizier te houden willen we vooral project- en procesmatig aan de slag. Op die manier kunnen we met beperkte middelen en binnen afgebakende periodes iets tot stand brengen en resultaten boeken. Binnen deze projecten willen we samenwerken met groepen en mensen uit alle lagen van de bevolking. Projecten worden dus inclusief uitgewerkt waarbinnen plaats blijft voor een categoriale aanpak als die nodig is. Bijzondere aandacht gaat dan uit naar het samenwerken met etnisch diverse groepen en/of met mensen die in armoede leven.

Leren verbinden aan gemeenschapsvorming, cultuurparticipatie en maatschappelijk engagement

We streven ernaar om in projecten het leren te verbinden met gemeenschapsvorming, cultuurparticipatie en/of maatschappelijke activering. De kern van het sociaal-cultureel vormingswerk is immers dat het waar mogelijk meerdere van die functies weet te integreren en dat we als begeleiders altijd bewust, verantwoord en methodisch vormgeven aan informeel en waar nodig niet-formeel leren.

Samenwerken & toewerken naar maatschappelijk effect en impact

We ijveren voor een maatschappij waarin elkeen aan bod kan komen bij de aanpak van maatschappelijke uitdagingen. Daarom werken wij altijd samen met overheden, organisaties en groepen die hierbij betrokken zijn of willen worden, en die hun expertise hierbij willen inbrengen. Goede dynamieken en sterke leerprocessen worden mogelijk als je partners samenbrengt en mensen over muurtjes doet kijken. Dat verbetert de kwaliteit van de resultaten. Die willen we verduurzamen. Daarom streven we naar een blijvend effect van ons werk. Zo willen we ruimte voor leerprocessen structureel in de samenleving inbedden.

Inzet van middelen

Voor de uitvoering van onze activiteiten zetten we de ons toevertrouwde gemeenschapsgelden in alsook middelen van opdrachtgevers/partners die hiermee aangeven dat ze mee verantwoordelijk zijn voor de totstandkoming van een veerkrachtige en lerende samenleving. Aan deelnemers wordt geen financiële bijdrage gevraagd, waarmee we uitdrukking geven aan culturele en maatschappelijke ontplooiing als sociaal grondrecht.

② DERTIEN VORMINGPLUSSEN

MISSION STATEMENT

Dertien Vormingplus-centra, verspreid over Vlaanderen en Brussel, organiseren een waaier aan activiteiten die volwassenen persoonlijke, sociale en culturele competenties bijbrengen en de deelname aan de samenleving stimuleren. De Vormingplus-centra streven ernaar de kans om blijvend bij te leren binnen het bereik van iedere inwoner te brengen, met bijzondere aandacht voor groepen die moeilijker hun weg naar vorming vinden. De centra gebruiken een breed gamma aan werkvormen en brengen het plezier van het leren bij. Ze doen dat in samenspraak en samenwerking met tal van sociale en culturele sleutelfiguren, organisaties en sectoren die ze willen stimuleren en inspireren. Als dynamische organisaties willen de Vormingplus-centra garant staan voor expertise, vernieuwing, diversiteit en betrokkenheid.

MISSIE

Vormingplus staat voor dertien autonome sociaal-culturele vormingscentra verspreid over Vlaanderen en Brussel.

Wat willen we?

De Vormingplus-centra willen volwassenen de mogelijkheid bieden om zich in hun vrije tijd verder te ontwikkelen en hun persoonlijke en sociale competenties te vergroten. De centra stimuleren de participatie van mensen en groepen aan het maatschappelijke en culturele leven en versterken hun weerbaarheid en engagement in de samenleving. Tegelijk willen ze dicht bij de mensen ruimten creëren die tot interactie en ontmoeting uitnodigen om zo mensen ertoe aan te zetten van en met elkaar te leren op een ongedwongen en aangename manier.

Wat doen we?

De Vormingplus-centra garanderen, elk binnen hun eigen regio, een breed en boeiend aanbod aan vormingsinitiatieven. Dat aanbod is voor iedereen gemakkelijk toegankelijk, betaalbaar en zinvol. Het speelt in op maatschappelijke ontwikkelingen en omvat die thema's die relevant zijn voor de inwoners van de regio. De centra doen dat op eigen initiatief of samen met sleutelfiguren en organisaties die op vele terreinen actief zijn. Zo overleggen ze met middenveldorganisaties, publieke dienstverleners, lokale besturen en overheden, ... en stimuleren hen ook tot onderlinge samenwerking. Door samenwerking met andere organisaties streven de centra naar een sterk en goed gespreid vormingsaanbod in de regio.

Voor wie? Hoe?

Alle Vormingplus-initiatieven komen tegemoet aan educatieve vragen en behoeften die leven bij de inwoners van Vlaanderen en Brussel, van de grootste stad tot de kleinste gemeente. Speciale aandacht hebben de Vormingplus-centra voor maatschappelijk kwetsbare groepen en mensen met specifieke educatieve noden. Ze willen doelgroepen aanspreken die door andere educatieve instanties niet worden bereikt maar ook de werking met bereikte groepen uitbreiden en intenser maken. Zowel de aanpak als de inhoud van de Vormingplus-initiatieven sluiten aan bij de leefwereld, ervaringen en capaciteiten van de

deelnemers. De centra beschouwen dit als een cruciale voorwaarde om integrerend en inclusief te werken. In hun aanbod experimenteren de centra met nieuwe en vernieuwende manieren van sociaal-cultureel vormingswerk.

VISIE

Mens

De Vormingplus-centra willen iedere mens gelijke kansen geven om zich maximaal te ontwikkelen als een zelfstandige, zingevende, creatieve en sociaal voelende volwassene die kritisch denkt en voor zijn mening uitkomt. De educatieve interesses en behoeften van de volwassen inwoners van de streek zijn daarbij het uitgangspunt.

Samenleving

De Vormingplus-centra willen werk maken van een democratische en solidaire maatschappij die gaat voor diversiteit en duurzaamheid. Ze streven naar een samenleving waar mensen met verschillende visies en levensbeschouwingen elkaar respecteren, bevragen en beïnvloeden. Het Vormingplus-aanbod weerspiegelt dus een sociale betrokkenheid. Door participatie, engagement en verantwoordelijkheid aan te moedigen, willen de Vormingplus-centra ook zelf een invloed hebben op maatschappelijke veranderingen.

Kwaliteit

Vormingplus staat voor deskundigheid en terreinkennis. De centra profileren zich als betrouwbare en professionele organisaties. Ze zien zichzelf ook als continu lerende organisaties en voeren een actief kwaliteitszorgbeleid. De sociaal-culturele methodiek is een belangrijke kwaliteitsstandaard. Ze staat voor een aanpak die maximaal rekening houdt met het doelpubliek. Een zorgzaam beleid voor de gemotiveerde en bekwame personeelsleden, freelancers en vrijwilligers is de garantie voor een sterke interne organisatie.

Netwerking

Vormingplus-centra zijn netwerkvaardig. Ze staan altijd open voor dialoog en bundelen graag hun krachten met andere organisaties. Door uitwisseling weten ze de eigen kennis en expertise verder op te bouwen. De centra hebben de ambitie nog verder te groeien in hun rol van sterke en gewaardeerde partner in de regio.

GEGEVENSVERZAMELING

PROFIEL VORMINGPLUS REGIO ANTWERPEN – ALGEMENE OMGEVINGSANALYSE –
DEMOGRAFISCHE VERANDERING – BELEIDSKEUZEN

De gegevensverzameling loopt op het einde van 2013 van stapel met de opmaak van een zelfevaluatie aan de hand van het ESF-kwaliteitsgroeimodel. In de loop van 2014 en het voorjaar van 2015 heeft de beleidsplanningsroep gegevens verzameld en geanalyseerd teneinde beleidsuitdagingen en strategische doelen te kunnen formuleren. Voor de gegevensverzameling hebben we tal van bronnen geraadpleegd. Het lopende beleid is een continue toetssteen bij het analyseren van deze gegevens. Dat leidt tot tussentijdse leerpunten en opties, die teruggekoppeld worden en afgetoetst bij de medewerkers en de Raad van bestuur, één maal bij externe stakeholders en tot slot ook tijdens een gedachtewisseling met leden van de Algemene vergadering.

In de loop van september 2014 kunnen we zeven beleidskeuzen formuleren. Vier ervan leiden wat later tot de formulering van de strategische doelen. De drie overige, die te maken hebben met hoe we onze agogische dienstverlening kunnen uitwerken, behoeven verdieping. Extra grondstof wordt opgezocht. Violen worden op mekaar afgestemd. Uiteindelijk worden de drie keuzen tijdens het voorjaar van 2015 vervat in te voeren beleid onder de noemer 'agogische dienstverlening versterken'.

① PROFIEL VORMINGPLUS REGIO ANTWERPEN

Het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk herstructureert vanaf 2004 de sector en behelst vier werksoorten: verenigingen, bewegingen, landelijk gespecialiseerde vormingsorganisaties en regionale volkshogescholen. Vormingplus regio Antwerpen is één van de dertien volkshogescholen. Haar werkingsgebied is het arrondissement Antwerpen. De volkshogeschool krijgt drie opdrachten mee: het ontwikkelen van eigen sociaal-culturele praktijken, en het coördineren en communiceren van de niet-formele educatie in haar werkingsgebied. De werking van Vormingplus regio Antwerpen loopt op 1 januari 2004 van stapel. Personeel en werkingen vanuit acht uiteenlopende organisaties, die niet meer gesubsidieerd worden, moeten de volgende jaren op één lijn gebracht worden.

Visie- en beleidsontwikkeling sociaal-cultureel volwassenenwerk

Behoeftegericht

Het toewerken naar een gezamenlijke visie en beleid neemt enkele jaren in beslag. Vanaf 2006 kan hierop systematisch doorgewerkt worden en de resultaten komen terecht in het beleidsplan 2011-2015. Er wordt geopteerd voor de opzet van een behoeftegerichte werkingⁱ. We willen noden en ambities op onze werkerreinen oppikken en expliciteren bij en samen met betrokken actoren en groepen. Hierop willen we antwoorden ontwikkelen die groeien vanuit een sociaal-culturele methodiekⁱⁱ. Eén van de gevolgen is dat in 2009 de eigen aanbodgerichte werking ophoudt. In de plaats is in 2007 'Organiseer zelf' gelanceerd, waarmee we organisatoren van aanbodgericht werk ondersteunen.

Krachtlijnen

Onze maatschappelijke opdracht is bijdragen aan een duurzame samenleving. Als sociaal-culturele organisatie bevorderen en begeleiden we de maatschappelijke en culturele participatie van mensen, en als dusdanig ook hun persoonlijke ontplooiing, bij het vormgeven van de samenleving.

We ijveren voor een maatschappij waarin elke volwassene aan bod kan komen bij de aanpak van maatschappelijke uitdagingen en vernieuwingen. Daarom werken wij altijd en overal samen met overheden, organisaties en groepen die hierbij betrokken zijn en willen worden. Zo houden we ook voeling met wat leeft.

Het opzetten en begeleiden van leerprocessen is de kerntaak. We expliciteren vragen, noden en ambities samen met betrokken actoren en groepen. Van daaruit ontwikkelen we antwoorden op maat, waarbinnen we project- en procesmatig samen met deelnemers aan de slag gaan. We opteren hierbij liefst voor ervarings- en doe-leren, en sluiten aan bij de leefwereld en de capaciteiten van mensen.

Mensen leren niet enkel voor zichzelf, maar ook om kritisch bij te dragen aan de opbouw van een duurzame samenleving. Daarom verbinden we het leren van mensen waar mogelijk met gemeenschapsvorming, cultuurparticipatie en maatschappelijke activering. Daarom werken we ook altijd toe naar inclusie, waarbinnen een categorale aanpak altijd mogelijk blijft. Waar nodig en mogelijk experimenteren we met nieuwe werkvormen en inhouden, en streven we naar een blijvend effect van ons

werk. We richten ons tot alle volwassen inwoners en gebruikers van ons werkingsgebied met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen.

Krachtlijnen in de praktijk

- Vandaag werken we grotendeels behoeftegericht, maar ook nog vraaggericht. Het ingaan op, vaak boeiende, vragen van opdrachtgevers, heeft evenwel tot gevolg dat na verloop van tijd projecten teveel op zichzelf staan en mekaar niet versterken om gezamenlijke doelen te bereiken. Om de projectwerking meer coherent te maken, zullen we in een volgende beleidsperiode deze vragen beter afwegen op hun potentieel om gekozen organisatiedoelen te bereiken.
- De vertaling van krachtlijnen naar de praktijk is gebeurd, maar niet volledig. Om dat te bereiken dienen oplossingen bedacht voor die praktijken die in andere grond wortelen. Op die manier komen tijd en middelen vrij om de ganse werking te richten op het bereiken van de organisatiedoelen en om hiertoe onze competenties te versterken.
- Hoe dan ook stelt de omzetting van onze visie naar de praktijk ons al geruime tijd in staat om vanuit maatschappelijke kwesties aan te sluiten bij noden en ambities van groepen. We bereiken in de meeste projecten mensen die de weg naar vorming niet als vanzelf vinden, vooral kansarme mensen en mensen met een migratieverleden. We maken in heel wat projecten werk van de opdrachten gemeenschapsvorming, cultuurparticipatie en maatschappelijke activering, waarbinnen we verbindingen kunnen leggen met processen van sociaal en communicatief leren.

Invalshoeken voor sociaal-cultureel werk, doelen beleidsplan 2011-2015

In 2007 beslisten we – vanuit een omgevingsanalyse, eigen praktijkervaringen en Edubell¹ – om de werking te ontplooiën vanuit vier invalshoeken: interculturalisering, maatschappelijke weerbaarheid voor kwetsbaren, stedelijk samenleven en lerende gemeenschappen. Ook worden we actief op nieuwe uitdagingen: duurzame economie, opvoedingsondersteuning, informatiegeletterdheid en het lerend toepassen van nieuwe media in burgerschaps- en cultuurprojecten.

Strategische doelen van het beleidsplan 2011-2015 worden hierop uitgetekend.

1. Interculturalisering: mensen betrekken bij een wisselwerking tussen culturen en hen stimuleren om positief om te gaan met diversiteit.
2. Maatschappelijke weerbaarheid voor kwetsbaren: mensen beschikken over basiscompetenties om kritisch mee te kunnen in een steeds complexer wordende samenleving.
3. Stedelijk samenleven: mensen bouwen mee aan een duurzame en bruisende samenleving.
4. Lerende gemeenschappen: lokale actoren ondersteunen bij het systematisch mogelijk maken van leerzame praktijken.

Het laatste doel vervalt grotendeels na wijziging van het decreet op het einde van 2010: de opdrachten 'coördinatie en communicatie van de niet-formele educatie' worden geschrapt.

¹ Project behoeftedetectie uitgevoerd door de K.U.Leuven i.o.v. Vlaamse Gemeenschap, 2003: ontwikkelen en testen van een methodologie voor detectie van educatieve behoeften.

In het najaar van 2013 schuiven we wat strakkere beleidsopties naar voor. Hiermee willen we visie verder kunnen omzetten naar praktijk, en ambities en doelen beter bereikbaar maken. Dat wordt ingegeven vanuit een aantal vaststellingen. Het aantal te bewandelen werkingssporen is te uitgebreid, wat onze slagkracht hypothekeert. Het personeelsbestand krimpt voortdurend als gevolg van het in 2010 gewijzigde decreet². Doelen van het beleidsplan zijn richtinggevend geweest en hebben de werking op goede sporen gezet, maar blijken in hun operationalisering onvoldoende doelmatig geformuleerd. Er is meer ruimte nodig om alle sociaal-culturele medewerkers veelvuldig op het uitgezette inhoudelijke beleid in te zetten en de kans te geven hieromtrent competenties te ontwikkelen. Daartoe dienen sommige activiteiten geheroriënteerd of anders beheerd te worden.

Om een slagkrachtig vormingspartner te zijn, moeten niet alleen visie en praktijk sterker samenvallen, maar ook initiatieven beter bij mekaar aansluiten en bewuster gericht op het bereiken van maatschappelijke effecten.

Betrokken burgerschap is uitgangspunt en doel

Burgerschap (en de verfijning van de democratie) behoort tot de roots en opdrachten van het sociaal-cultureel werk. Toewerken naar betrokken burgerschap moet uitgangspunt zijn bij visie- en projectontwikkeling op zowat alle werkingssporen. Die werkingssporen perken we in 2014 in van 9 naar 6, er komt een nieuwe teamstructuur die evenwel niet goed blijkt te werken en die in 2015 dient hertekend.

1. Burgerparticipatie, democratie van onderuit

Er is een verschuiving naar het vormgeven van de samenleving van onderuit. Daarom willen we meer inzetten op het stimuleren en steunen van burgerinitiatieven die samenlevingskwesties en -alternatieven ter sprake brengen. We willen focussen op het in beeld helpen brengen en versterken van een etnisch divers middenveld als opstap naar een goed functionerende gemixte civil society.

2. Van inburgeren naar volwaardig burgerschap

We willen onderzoeken hoe we het inburgeren méér kunnen richten op actief burgerschap dan op kennismaking en Nederlands oefenen. Meer op participatie (toeleiding en samenwerking) en minder op het ontdekken van culturen.

3. Opgroeien en opvoeden: op weg naar een pedagogische civil society

We zetten verder in op verantwoordelijk en gelijkwaardig opgroeien en opvoeden. We blijven onderzoeken hoe we mee kunnen inzetten op het ontstaan van een pedagogische civil society. Dat is een samenleving waar elkeen vanuit de eigen verantwoordelijkheid bijdraagt aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren. In Antwerpen is de situatie al enige tijd precair. Bijna een derde van de inwoners is er jonger dan 25 jaar en bijna de helft ervan is van vreemde herkomst. Uitgerekend die jongeren bevinden zich vaak in een achtergestelde situatie.

4. Actieve cultuurparticipatie maakt actief burgerschap mogelijk

Actieve cultuurparticipatie maakt actief burgerschap mogelijk. Vanuit die optiek willen we in de toekomst meer inzetten op cultuurcreatie dan op toeleiding naar het gekende aanbod. Het samen vormgeven aan samenleving staat overall centraal, en daaraan willen we ook op een creatieve manier en vanuit een artistiek verbeeldingsproces bijdragen.

² De opdrachten 'Coördinatie en communicatie van de niet-formele educatie' vervallen, een kwart van de subsidie wordt geschrapt.

5. Informatie- en digitale geletterdheid

Er is niet één digitale kloof, maar een veelheid aan kloven. Die manifesteren zich door en naast elkaar op het niveau van motivatie, toegang, gebruik en vaardigheden. De beschikbaarheid van sociale netwerken en de gebruikscontext is van groot belang voor digitale inclusie³. Daarmee houden we rekening als we projecten ontwikkelen en leerprocessen opzetten. Verder blijven we inzetten op het helpen starten van publieke digitale ruimtes als leerplekken en het opleiden en coachen van vrijwilligers op die plekken.

6. Ondersteunen van het aanbodgericht werk in de regio

We willen de vele organisaties die beschikken over een open aanbod met cursussen ondersteunen. Dat doen we via advisering en het ter beschikking stellen van cursussen, workshops en lezingen (opgezet en begeleid door externen). Voor de vormingsactiviteiten rond duurzaamheid, diversiteit en vrijwilligerswerk, drukken we de prijzen door inzet van onze subsidie en daardoor ook de deelnameprijzen.

Sociaal-culturele werkprocessen identificeren en opvolgen

Diversiteit en duurzaamheid vormen het kader voor al onze initiatieven. Van hieruit zijn we als begeleidersgroep actief en leveren we diensten aan deelnemers en opdrachtgevers. Die diensten kenmerken zich door werkprocessen met als output:

1. basisvaardigheden van kwetsbare groepen verhogen en hen op weg zetten naar participatie;
2. de maatschappelijke positie van groepen versterken, we helpen reflecteren over problemen, plannen maken, en uiting geven aan beleving, kritiek en visie;
3. groepen betrekken bij het plannen maken voor en uitvoeren van nieuwe oplossingen in en voor de samenleving.

Vervolgens blijven we open leerkansen voor individuen bevorderen door:

4. aanbodgerichte activiteiten te faciliteren in alle steden en gemeenten van ons werkingsgebied.

Leren toewerken naar maatschappelijk effect

Kunnen we inspanningen meer doelbewust inzetten en uittekenen op te bereiken maatschappelijke effecten? Hoe kunnen we méér doelmatig en concreet een bijdrage leveren aan maatschappelijke vernieuwing? Daarvoor moeten we te bereiken effecten in beeld kunnen brengen. Vervolgens moeten we projecten en initiatieven in de richting van beoogde effecten beter bij mekaar (en bij die van andere actoren) laten aansluiten. Dat heeft gevolgen op vlak van planning en netwerking. Vanaf 2016 willen we ons werk aantoonbaar kunnen verantwoorden op vlak van doelen, keuzen en effecten. Kwaliteit moet voorgaan op kwantiteit, zonder het belang van dat laatste te onderschatten.

Organisatiebeleid en –beheer

In 2004 komen arbeidsregelingen en –culturen vanuit acht organisaties samen. De volgende jaren wordt voortdurend gesleuteld aan de organisatie van Vormingplus. In de periode 2010/2011 worden projecten op stapel gezet die vorm geven aan het huidige en toekomstige beheer. We bouwen hierbij aan een horizontaal gestructureerde en lerende organisatie, waarbinnen efficiëntie, samenwerking en competentieontwikkeling voorop staan. Het ESF-kwaliteitsgroeimodel begeleidt de Integrale kwaliteitszorg, monitort en stuurt mee het beleid. In 2011 wordt de organisatie – n.a.v. het ESF (Europees Sociaal Fonds)-project ‘Inburgeringscoaches’ - een eerste maal op deze wijze doorgelicht en in 2013 een tweede maal als start van de gegevensverzameling voor dit beleidsplan.

Met CRM (digitaal klantenrelatiebeheer) verzamelen en beheren we alle gegevens, praktisch en inhoudelijk, m.b.t. onze activiteiten, klantengroepen, materiaalbeheer, ... Met intranet verzamelen en delen we elektronisch alle informatie m.b.t. alle delen en aspecten van de organisatie. CRM en intranet worden in 2011 ingevoerd. Vandaag zijn alle mogelijkheden van **digitalisering** nog niet aangewend en blijft een verdere operationalisering een voortdurende zorg.

Medewerkers gaan creatief en probleemoplossend tewerk en worden hiertoe aangestuurd op de verantwoordelijkheid die ze krijgen en de te bereiken resultaten. ‘**Resultaatgericht werken**’ wordt in 2014 op de rails gezet en krijgt vorm vanuit een in 2014/2015 lopende evaluatiecyclus die ook een competentiecyclus bevat. Van 2010 tot in 2012 loopt ter voorbereiding op het ‘resultaatgericht werken’ een competentieproject met de opmaak van een competentiewoordenboek, functiegesprekken, de opmaak van persoonlijke ontwikkelingsplannen en de opvolging ervan.

Voortdurend werken aan je capaciteit om die resultaten te behalen die je wil behalen, is één van de hoekstenen van een lerende organisatie. Dat doen we vooral op de werkplek zelf, uit wat we meemaken en uit wat collega’s meemaken, en een klein beetje tijdens meer formele leermomenten zoals studiedagen en opleidingen. Aan een strategisch VTO-beleid in deze zin meer richting geven is een ambitie voor de toekomst. Hoe dan ook is **competentieontwikkeling** in hoge mate afhankelijk van een gepaste teamstructuur en –werking, die een variatie aan taken en opdrachten mogelijk maakt, de juiste expertise helpt inzetten, kennis snel laat rondstromen en effectieve feedback mogelijk maakt. Het blijft evenwel zoeken naar zo’n structuur die én teamwerking mogelijk maakt én een flexibele inzet niet hypothekeert.

In het kader van **procesmanagement**, dat werkwijzen beschrijft en aanpast aan te bereiken doelen, wordt gewerkt met draaiboeken, procedures of andere vormen van werkbeschrijvingen. Op die manier kunnen we tot uniforme manieren van werken komen. De manier van werken wordt voor iedereen zicht- en bespreekbaar, kennisdelen wordt bevorderd en er is een gemeenschappelijke basis om het proces te verbeteren. Sociaal-culturele werkprocessen zijn geïdentificeerd en worden in de toekomst geïmplementeerd en opgevolgd.

Communiceren ligt grotendeels in handen van de sociaal-culturele medewerkers die –ondersteund door website en nieuwsbrief – contacten leggen en onderhouden met actoren op onze werkingssporen zowel bij de overheid als op het middenveld. Groepen en deelnemers zoeken we in hun eigen omgeving en/of gemeenschap op via intermediairs, toe-leiders, sociale media, sleutelfiguren, informele en formele netwerken, ...

Werking en activiteiten **financieren** we grotendeels vanuit de ons toevertrouwde gemeenschapsgelden. Maar ook zetten we (waar mogelijk en vaak in eerder beperkte mate) middelen in van opdrachtgevers en partners die hiermee aangeven mee verantwoordelijk te zijn voor de opbouw van een veerkrachtige en lerende samenleving. Aan deelnemers wordt geen financiële bijdrage gevraagd, waarmee we uitdrukking geven aan culturele en maatschappelijke ontplooiing als grondrecht.

Voor het overgrote deel bestaan onze inkomsten uit algemene subsidies. De hoofdmoot ervan is de subsidie van de Vlaamse Gemeenschap als gevolg van onze erkenning op het decreet. Die is vanaf 2011 met een kwart verminderd en daalt in 2015 nog eens met 5%. Niettegenstaande het aantal opdrachten toeneemt, dalen ook de inkomsten uit projecten. Opdrachtgevers zitten in een besparingsmodus en we zijn steeds meer actief op terreinen waar minder middelen voorhanden zijn (werken met en voor kansarmen, werken op relatief onontgonnen terreinen zoals bijvoorbeeld informatiegeletterdheid, de deeleconomie, ...). Daardoor slinkt het personeelsbestand gestaag (van 33 VTE in 2010 naar circa 22 VTE in 2016) en dient in de toekomst aandacht besteed aan betere verhoudingen tussen overhead/sociaal-cultureel werk, werkings-/personeelskost en jong/oud.

In de toekomst willen we nog meer gericht dan nu het geval is de inzet van mensen en middelen kunnen vergroten en monitoren, zowel op beleidsniveau als op niveau van de uitvoering van de opdrachten.

Waar de **organisatiestructuur** in de beginjaren complex is, is die in de loop der jaren eenvoudiger geworden. In de nieuwe beleidsperiode zetten we een stap verder. We willen management verder afbakenen met minder VTE en beleidsvoorbereiding in handen leggen van een beleidsgroep. Er komt een samenwerkingsmodel voor alle sociaal-culturele medewerkers dat teamwerking vanuit een netwerksysteem mogelijk maakt. Alle ondersteunende functies worden samengebracht in één flexibel werkend team.

De **juridische context** waarin we werken wordt in hoge mate bepaald door onze erkenning in september 2003 door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Volksontwikkeling en Bibliotheekwerk op het **decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk**. Als gevolg hiervan wordt onze werking door de overheid getoetst aan de hand van zestien **beoordelingselementen**, waartoe we ons moeten verhouden (zie verder onder Strategische planning, hoofdstuk 7).

In 2009 heeft een eerste formele visitatie plaats. We geven blijk van 'een doordachte aanpak', stelt de commissie die verder aanstipt dat we 'gebruik maken van de beleidsruimte en de experimenteeruimte ... om het recht op niet-formele educatie ook te garanderen voor wie aan de rand van onderwijs en vorming blijft haperen'. Wel is er nood aan meer spreiding over de regio en die is er nog steeds in 2013 als de tweede visitatie plaats heeft. Deze keer volgt een formele opdracht om daar méér werk van te maken. De commissie waardeert verder de 'radicale keuzes' die we maken, hoe we moeilijk bereikbare groepen bereiken, hoe we omspringen met interculturaliteit, welke samenwerkingen we aangaan ...

In 2014 spreiden we onze activiteiten meer systematisch over ons werkingsgebied en zijn we vanuit alle werkingssporen actief ook buiten Antwerpen (één derde van onze projecten/initiatieven). Omdat de situatie in Antwerpen op alle vlakken heel wat problematischer is (zowel wat de aard van de problemen betreft als het aantal betrokkenen) dan in de gemeenten omheen Antwerpen, blijft het zwaartepunt van de werking in Antwerpen.

Vanaf onze oprichting als vzw (16 juni 2003) volgen we de vernieuwde vzw-wetgeving die vanaf 1 januari 2006 volledig van kracht wordt. We vallen als dusdanig onder de bepalingen en verplichtingen van een

'grote vzw'. We zijn gehouden tot het betalen van een patrimoniumtaks in het geval dat het vermogen het bedrag van 25.000,00 euro per jaar overstijgt. De aangifte dient spontaan en jaarlijks te gebeuren. We vallen eveneens onder de rechtspersonenbelasting, en dienen daarvoor jaarlijkse een aangifte in bij de Registratie Personenbelasting (RPB). Als erkende en gesubsidieerde organisatie zijn we vrijgesteld van BTW, voor zover de jaarlijkse inkomsten niet in wanverhouding staan tot het jaarlijks toegekende subsidiebedrag.

Als werkgever vallen we onder het Paritair Comité 329.01 en passen we de afgesloten cao's toe. We horen bij de RSZ-sector 262 (sociaal-culturele sector). Als werkgever, eigenaar en omdat we met vrijwilligers werken hebben we een aantal verplichte verzekeringen afgesloten.

② ALGEMENE OMGEVINGSANALYSE

‘Toekomstverkenning, de blik van sociaal-cultureel volwassenenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op 2025’ wordt i.o.v. onder andere Socius (het steunpunt van de sociaal-culturele sector) door IDEA in 2013 opgeleverd. Deze studie vormt de ruggengraat van onze gegevensverzameling. Aanvullend hebben we vele andere bronnen en teksten geraadpleegd zoals de meerjarenplannen 2014-2019 van de dertig steden en gemeenten in ons werkingsgebied, de lokale beleidsprioriteiten van de Vlaamse overheid, omgevingsanalyses van de provincie Antwerpen, diverse onderzoeken, statistieken, analyses en evaluaties zoals de lokale inburgeringsmonitor, het Jaarboek Armoede en sociale uitsluiting, Digitale kloof tweede graad, ... en tal van beschouwende en/of opiniërende teksten die met beschreven trends, transitie en onze opdracht te maken hebben zoals superdiversiteit, stedelijkheid, burgerschap, publieke ruimte, cultuurparticipatie, opvoedingsondersteuning, leren, sociaal-cultureel werk, ...

In wat nu volgt vindt u een beknopte **algemene** analyse voor het grootste deel uit bovengenoemde toekomstverkenning. Resultaten van **een meer gerichte verzameling** van ontwikkelingen, vaststellingen en contouren van een mogelijke aanpak, worden verderop ondergebracht bij de ‘Strategische planning’.

Demografische en technologische ontwikkelingen drijfveren van verandering

In de laatste decennia kennen we in Vlaanderen voornamelijk grote veranderingen op vlak van **demografie** (bevolkingsexpansie, verkleuring, vergrijzing) en **wetenschap & technologie** (digitalisering, snelheid en complexiteit). Tevens wordt verwacht dat demografische en technologische ontwikkelingen ook in het komende decennium aan de basis zullen liggen van de belangrijkste veranderingen in de maatschappij. Het heersende **mens- en cultuurbeeld** zal naar verwachting niet fundamenteel wijzigen tegen 2025. Nog steeds zullen we in grote lijnen de ‘klassieke’ machtsverhoudingen terugvinden (kapitalistisch economisch systeem, rol van de overheid als ‘scheidsrechter’ en ‘regulator’, de burger die inspraak krijgt via een democratisch kiessysteem). Maar door de financieel-economische crisis, nieuwe technologische mogelijkheden en toenemende internationale mobiliteit worden wel meer openlijk vragen gesteld bij de heersende maatschappijvisie.

Impact op ecologisch, economisch, politiek en sociaal-cultureel systeem

Het samenspel van verschuivingen in onze demografie, technologie & wetenschap en mens- & cultuurbeeld heeft op haar beurt een impact op diverse ‘systemen’ in onze maatschappij. De onderzoekers van IDEA hebben deze geclusterd in vier systemen: het ecologisch, economisch, politieke en sociaal-cultureel systeem.

Impact op het ecologisch systeem

Het ecologisch systeem staat onder grote druk. De enorme bevolkingsexpansie wereldwijd heeft geleid tot een toenemend menselijk ingrijpen in de natuur. De huidige productie- en consumptiepatronen overstijgen in ons land (en in de hele westerse wereld) ver de beschikbare biocapaciteit (de beschikbare oppervlakte landbouwgrond, bosgrond en visgrond). Als iedereen zou leven zoals wij in Vlaanderen, dan hebben we drie aardbollen nodig.

Impact op het economisch systeem

Het economisch systeem wordt de laatste decennia vooral door de technologische veranderingen sterk gevormd. De industriële organisatie is zeer sterk geïnternationaliseerd (globalisering van de economie), welke zich vertaald heeft in het opzetten van mondiale waardeketens³ en een doorgedreven arbeidsverdeling op wereldschaal. Dat heeft een duidelijke impact op de lokale arbeidsmarkt, met een verschuiving in de vraag naar arbeid van laagtechnologische naar meer kennisintensieve (diensten)jobs. Deze verschuiving wordt niet even snel gevolgd door aanpassingen in het arbeidsaanbod, met verhoogde kans op uitval uit de arbeidsmarkt als gevolg. Eén van de prioriteiten waar de overheid op inzet is de verhoging van de arbeidsparticipatie, enerzijds om de arbeidsmarktcrapte op te vangen die verwacht wordt omwille van de vergrijzing en anderzijds om het huidige sociale zekerheidssysteem betaalbaar te houden. Een uitdaging hierbij is het mobiliseren van de verwachte internationale immigratiestroom om de te verwachten krapte actief mee in te vullen.

Met de digitale revolutie staan we aan de vooravond van 'het tweede machinetijdperk', stellen Brynjolfsson en McAfee (The Second Machine Age, 2014). Technologieën die we alleen uit SF kennen, zoals zelfrijdende auto's en een ruime verscheidenheid aan praktisch inzetbare robots, zullen straks dagelijkse werkelijkheid worden. Innovaties zullen elkaar steeds sneller opvolgen en voor indrukwekkende ontwikkelingen zorgen. Ze zullen de samenleving en de economie even radicaal veranderen als destijds de stoommachine. Dat zal voor meer welvaart zorgen, maar er is ook een donkere keerzijde. Machines zullen routinematige verwerkingstaken van mensen overnemen. Daardoor kan een aanzienlijk deel van de bevolking werkloos worden zonder uitzicht op een nieuwe baan. De vooruitgang in de digitale technologie is geen vloedgolf waarop iedereen in gelijke mate wordt meegedragen. We kunnen een toenemende ongelijkheid verwachten in welvaart, inkomen, levensstandaard en ontplooiingsmogelijkheden. Maar ook kan dat tweede machinetijdperk bijdragen aan een betere wereld. We zullen er ingrijpende veranderingen voor moeten doorvoeren: zorgen voor goed onderwijs, steun aan wetenschappers en starters, een verbeterde infrastructuur en verstandige fiscaliteit (de auteurs pleiten voor negatieve inkomstenbelasting die zowel een gegarandeerd minimum biedt als een prikkel tot werken; hiertegenover staat een groeiende interesse voor het basisinkomen⁴).

Impact op het politieke systeem

Ook het politieke systeem staat onder invloed van veranderingen m.b.t. demografie, technologie en mens- en cultuurbeeld. Het wordt momenteel uitgedaagd op verschillende vlakken.

- Heel wat maatschappelijke problemen en uitdagingen zijn grensoverschrijdend en vragen om een grensoverschrijdende en zelfs mondiale aanpak. Zo wordt de rol van maatschappij-vertegenwoordigers zoals NGO's in de politieke besluitvorming versterkt. Op dit ogenblik echter

³ Door het opknippen van productieprocessen zijn internationale waardeketens voor goederen en diensten ontstaan. Het gaat om een opeenvolging van activiteiten waarbij in elke schakel van het proces een waardetoevoegende activiteit plaatsvindt.

⁴ Het basisinkomen is een vast (maand)inkomen dat door de overheid aan iedere burger wordt verstrekt, zonder inkomstenstoets of werkverplichting. Het basisinkomen is hoog genoeg om een bestaan als volwaardig lid van de samenleving te kunnen verzekeren.

heerst er nog steeds onduidelijkheid over de beslissingsbevoegdheid en daadkracht van grensoverschrijdende/mondiale politieke structuren, waardoor de effectieve aanpak van complexe maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatverandering of armoede moeilijk is.

- Technologische verandering – en met name sociale media - heeft er toe bijgedragen dat burgers een heel andere rol hebben opgenomen in de politieke beleidsvoering dan louter inspraak via het kiessysteem. Er is een duidelijke verschuiving merkbaar naar het vormgeven van de samenleving van onderuit ('subpolitiek'), waarbij actoren die buiten het politieke systeem staan (belangenorganisaties, onderzoeksinstellingen, individuen...) mee vorm geven aan de politiek en hierbij vaak beroep doen op onconventionele acties (opzetten van bewegingen en actiegroepen, betogingen, ...). Politieke besluitvorming is geëvolueerd naar besluitvorming door onderhandeling met stakeholders.
- De demografische verschuiving tenslotte – en dan in eerste instantie de vergrijzing – zorgt ook voor een grote financiële druk op het huidige sociale zekerheidssysteem. Hierdoor bevindt de overheid zich de komende jaren in een besparingsmodus. De overheid wordt gedwongen om na te denken over haar kerntaken en beleidsprioriteiten scherper te stellen.

Impact op het sociaal-cultureel systeem

Tot slot drukken de veranderingen op vlak van demografie, technologie en mens- en cultuurbeeld ook hun stempel op het sociaal-cultureel systeem. Zowel de toenemende individualisering als de internationale mobiliteit hebben ertoe bijgedragen dat onze samenleving 'superdivers' is. Binnen de samenleving is er een grote heterogeniteit van individuen met bijhorende verschillen in gedrag, attitude, waarden en normen. Deze heterogeniteit zal naar de toekomst nog toenemen. Dit brengt een grote uitdaging met zich mee in termen van sociale cohesie.

Bedreiging of opportuniteit

Bovenstaande schetst een aantal mega-ontwikkelingen die in het recente verleden en ook in de nabije toekomst onze maatschappij (zullen) mee bepalen. Verandering is uiteraard van alle tijden. Wat de huidige veranderingen echter kenmerkt is de toenemende complexiteit van uitdagingen en interacties tussen verschillende systemen. Vele maatschappelijke uitdagingen zijn niet langer tijdruimtelijk beperkt en zeer moeilijk te beantwoorden. Er is een groeiende gevoel dat 'business as usual' tekortschiet om te evolueren naar een duurzame maatschappij. De financieel-economische crisis heeft dit gevoel van urgentie om dingen anders te gaan aanpakken, enkel vergroot.

Dit lokt zeer uiteenlopende reacties op in de samenleving, gaande van (extreem) negatieve reacties tot positieve, naar gelang de veranderingen gezien worden als een bedreiging dan wel een opportuniteit. De maatschappelijke uitdaging bestaat erin om negatieve reacties zo goed mogelijk op te vangen en niet te laten uitgroeien tot extremisme, terwijl anderzijds voldoende ruimte moet gegeven worden voor experiment en het zoeken naar alternatieven die positief kunnen bijdragen tot de uitbouw van een meer duurzame maatschappij.

- Vanuit eigenheid en opdrachten van het sociaal-cultureel werk en de hiervoor geschetste ontwikkelingen omschrijven de onderzoekers van IDEA transitiegebieden. Transitiegebieden zijn domeinen die relevant zijn voor het sociaal-cultureel werk en die aan

verandering onderhevig zijn. Door veranderingen binnen de transitiegebieden ontstaan kansen en bedreigingen voor de sector.

Het gaat om 1) hoe we ons nu en in de toekomst verenigen en op welke manier we aan de samenleving participeren, 2) op welke wijze we leren en zullen leren om uitdagingen aan te gaan, 3) het belang van de omgeving voor de wijze waarop we samenleven en vice versa, 4) hoe relaties (zullen) verlopen tussen middenveld, overheid, profit en burgers, 5) wat met 'tijd' aan de hand is en hoe we ermee omgaan, en 6) bedreigingen en mogelijkheden om samen te leven in een superdiverse samenleving.

Dat alles voedt verderop onze 'Strategische planning'.

③ DEMOGRAFISCHE VERANDERING

Vooruitzichten

Volgens cijfers van de VN zal de bevolking op wereldschaal nog minstens tot 2050 aanzienlijk groeien. Hoewel de belangrijkste groei verwacht wordt in de minder ontwikkelde landen, zal ook in Europa de bevolking nog enige tijd toenemen. Voor België verwacht het Federaal Planbureau dat de bevolking in de periode 2011-2025 nog zal toenemen met 1,15 miljoen inwoners. Tegen 2025 zal België meer dan 12 miljoen inwoners tellen.

In ons werkingsgebied groeit het aantal inwoners van 998.211 (2011) naar 1.022.14 (2014, AD Statistiek België) en in de stad Antwerpen van 493.517 naar 510.610, met een sterke toename van jongeren en mensen van etnisch diverse afkomst.

Migratie

De belangrijkste drijfveer van de te verwachten bevolkingsaan groei in België is de toenemende internationale mobiliteit, met voor België een positief migratiesaldo, meer immigratie dan emigratie. De prognoses van het Federaal Planbureau gaan ervan uit dat ongeveer 65% van de bevolkingsaan groei in België in de periode 2011-2025 te wijten zal zijn aan migratie. Dat betekent dat het aandeel inwoners van vreemde origine in België zal blijven toenemen.

In Vlaanderen is in 2013 ongeveer 15% van de inwoners van vreemde herkomst. Ook in Vlaanderen zal migratie zorgen voor 300.000 extra inwoners, en dit op een totale verwachte groei van 600.000 inwoners (Federaal Planbureau). Dat betekent dat ook in Vlaanderen het percentage inwoners van vreemde origine zal toenemen.

In ons werkingsgebied spant de **stad Antwerpen** de kroon. 41,9% van de inwoners is er in 2013 van vreemde origine (Inburgeringsmonitor), de majority minoriy stad komt snel naderbij. Bij de 10-jarigen ligt het aandeel in 2012 op 63%, bij de tieners, twintigers en dertigers heeft op dat moment net iets meer dan de helft allochtone roots (Meerjarenplan 2011-2019). In 2013 is 68,3% van alle kinderen tussen 0 en 5 jaar van vreemde herkomst.

De grootste groep van allochtone herkomst in Antwerpen is de Marokkaanse gemeenschap. Zij maakt in 2012 11% van de bevolking uit. Andere grote groepen zijn de Nederlanders, Turken, inwoners vanuit ex-Joegoslavië en Polen. De groepen die tussen 2007 en 2011 het sterkst zijn toegenomen zijn de Bulgaren, Irakezen, Sri Lankanen, Roemenen en Polen. Algemeen nemen de Oost-Europeanen, Oost- en West-Afrikanen de laatste jaren het sterkst toe.

In Boom is in 2013 27,8% van de bevolking van vreemde herkomst (Inburgeringsmonitor). In de gemeenten Zwijndrecht, Borsbeek, Edegem, Hemiksem, Niel en de stad Mortsel schommelen percentages tussen 10 en 15% (exclusief Nederlands). De verkleuring neemt toe in alle gemeenten van ons werkingsgebied.

Vergrijzing

Naast de internationale mobiliteit, zal ook de stijgende levensduur (door toegenomen welvaart en performantere gezondheidszorg) voor belangrijke demografische verschuivingen zorgen. In 2025 zal één op de vijf inwoners in België ouder zijn dan 65 jaar. De verouderingsgraad (aandeel 65+ tegenover 0- tot

14-jarigen) zal stijgen van 101,5% in 2010 tot 115,8% in 2025 en dit ondanks het feit dat ook het aantal jongeren in onze bevolking relatief toeneemt.

Gevolgen met implicaties voor sociaal-cultureel werk

De onderzoekers van IDEA schetsen in de toekomstverkenning enkele belangrijke gevolgen met implicaties voor het werkveld.

Druk op openbare financiën en sociaal zekerheidssysteem

De geschetste demografische verschuivingen zullen sterk gaan wegen op de publieke financiën en sociale zekerheid (verhoogde pensioenlasten, kosten voor gezondheidszorg, werkloosheidsuitkeringen – omwille van de sterke achterstand van allochtonen op de Belgische arbeidsmarkt (in 2010 lag de werkloosheidsgraad in Vlaanderen bij personen met niet-EU nationaliteit (24,7%) meer dan vijf maal hoger dan die bij personen met Belgische nationaliteit (4,7%) – cijfers VDAB)).

De verschuivingen zullen o.a. ook als gevolg hebben dat:

- er een grote nood zal zijn aan capaciteitsuitbreiding van infrastructuur en dienstverlening (in huisvesting, mobiliteit, kinderopvang, onderwijs, zorg,...) om de bevolkingsaan groei en vergrijzing op te vangen;
- een groeiende groep mensen in de samenleving te kampen zal hebben met ouderdomsziekten (bijvoorbeeld dementie) en dit gepast moet kunnen opgevangen worden;
- de overheidsdiensten zelf een groeiende pensioenlast te dragen zullen hebben.

De verhoogde druk op openbare financiën en het bestaande sociale zekerheidssysteem zal leiden tot wijzigende verhoudingen en nieuwe vormen van samenwerking tussen overheid, private marktspelers en middenveldorganisaties.

Toenemend armoederisico

Het groeiende aandeel ouderen en migranten in onze samenleving – twee groepen waar de armoedepercentages significant hoger liggen dan gemiddeld - zal in de toekomst het risico op armoede vergroten. Armoede terugdringen en de kloof tussen arm en rijk verminderen wordt een enorme uitdaging gegeven de verwachte migratie- en vergrijzingsgolf.

Speciale aandacht gaat naar de groeiende **kinderarmoede**. In 2011 werd ongeveer 10% van de kinderen geboren in kansarme gezinnen (tegenover 6% in 2001). Vooral kinderen uit gezinnen waar niemand werkt of waar er slechts beperkt wordt gewerkt, zijn er slecht aan toe: 74% van die kinderen zitten onder de armoederisicodrempel. Meer dan de helft van de kinderen (53%) die opgroeien in een niet-EU-gezin of een laagopgeleid gezin leeft onder de armoedegrens. Dat is ook het geval voor één op vier kinderen die opgroeien in een één-oudergezin. (cijfers Onderzoekscentrum Ongelijkheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad, OASeS). In Antwerpen wordt in 2013 26,1% van de kinderen geboren in een kansarm gezin (in 2010 22,7%). Gemeenten waar percentages oplopen naar bijna tien procent en meer zijn: Schoten (van 9,2% in 2010 naar 11,5% in 2013), Borsbeek (van 7,7 naar 11,1), Mortsel (van 6,0 naar 9,9), Edegem (van 3,1 naar 9,1) en in Boom zelfs van 8,8 naar 31,5%!

De combinatie van risicofactoren (werkloosheid, lage scholing, één-oudergezinnen, ...) met de demografische evoluties in **de stad Antwerpen** (verjonging, maar ook verzilvering) wijst erop dat het armoederisico in Antwerpen hoger ligt dan het Vlaamse gemiddelde. Verschillende cijfers wijzen erop dat de armoede in Antwerpen de voorbije jaren is toegenomen en dat ze groter is dan in de rest van

Vlaanderen. Zo is het aandeel lage inkomens bij de belastingaangiften groter in Antwerpen (18%) dan in andere steden en in vergelijking met Vlaanderen (15%). Het aantal mensen dat begin 2012 beroep doet op een leefloon bedraagt 7.065, en is sinds 2009 sterk gestegen. Antwerpen scoort met 8,6 leefloners pe 1000 inwoners meer dan dubbel zo hoog als het Vlaamse gemiddelde. Bij de senioren zien we dat 6.334 Antwerpse 65-plussers beroep doet op een inkomensgarantie-uitkering⁵ (in 2010). Dit betekent dat 7,3% van de senioren onvoldoende eigen financiële middelen heeft. Volgens de Belgische Federatie van Voedselbanken doen zo'n 8400 personen in Antwerpen beroep op voedselhulp, en is dit cijfer de laatste jaren telkens met zo'n 5% gestegen ('Naar een stedelijk armoedebeleid', 2013).

Maatschappelijke participatie

De vergrijzing en toenemende armoede zullen speciale aandacht vragen voor maatschappelijke integratie en participatie. Volgens de Vlaamse Armoedemonitor 2013 participeren ouderen en gepensioneerden, werklozen, alleenstaanden, samenwonenden zonder kinderen, laaggeschoolden en personen uit de laagste inkomensgroepen momenteel beduidend minder aan cultuur, sport en verenigingsleven.

Druk op (publieke) ruimte

De te verwachten bevolkingsgroei zal leiden tot toename van verstedelijkte gebieden. De verwachte migratie zal in eerste instantie de druk in de grootsteden verhogen, omdat (groot)steden – en dan voornamelijk de armere wijken – een belangrijke aantrekkingspool zijn voor economisch zwakkere bevolkingsgroepen. Deze verhoogde druk zal iedereen dwingen om anders (meer efficiënt) met ruimte om te springen.

⁵ De inkomensgarantie voor ouderen is een uitkering die toegekend wordt aan ouderen die over onvoldoende financiële middelen beschikken

BELEIDSKEUZEN

We willen groepen vanuit vele culturen en uit alle lagen van de bevolking samenstellen, met bijzondere aandacht voor mensen met een migratieverleden en mensen die in armoede leven, en ondersteunen,

- 1) die lerend op zoek gaan naar en vormgeven aan solidair samenleven in een superdiverse samenleving,
- 2) die vanuit duurzame denk- en handelingspatronen lerend helpen vormgeven aan een omgeving die solidair samenleven bevordert,
- 3) die lerend verantwoordelijkheden delen bij het opgroeien van jongeren, want 'er is een dorp nodig om een kind op te voeden',
- 4) die lerend media onder de knie krijgen en gebruiken bij de opbouw van een solidaire samenleving.

Hiertoe willen we zelf méér inzetten op:

- 5) het opzetten en begeleiden van emancipatorische leerprocessen en het leren in de werkelijkheid,
- 6) het werken van onderuit, en dus op behoefte- en ervaringsgericht werken,
- 7) het toewerken naar het bereiken van maatschappelijke effecten, impact en verandering in, de richting van een andere, duurzame samenleving.

BELEIDSUITDAGING & OPDRACHT

Beleidsuitdaging

In onze samenleving zijn complexe en moeilijke processen aan de gang zoals mondialisering, snelle technologische ontwikkelingen, forse bevolkingsgroei, vergrijzing, toenemende migratie en superdiversiteit, ... We bevinden ons op een kantelmoment van de geschiedenis, waarbij welvaart onder druk staat en ecologische grenzen overschreden worden.

Alle mensen maken de samenleving, dat is ons vertrekpunt. Burgers verenigen zich en engageren zich voor een nieuwe toekomst, voor een samenleving met nieuwe vormen van solidariteit en economie binnen de grenzen van de planeet. Ze leren actief omgaan met en oplossingen zoeken voor de grote maatschappelijke problemen. Tegelijk verbinden ze zich met groepen die het moeilijk hebben en actie nodig hebben voor een beter leven.

Opdracht

We dragen bij aan de opbouw van een solidaire samenleving. We zetten in op de participatie van mensen bij het beantwoorden van maatschappelijke uitdagingen. Hiertoe creëren we contexten waarbinnen mensen met mekaar communiceren, competenties ontwikkelen, gemeenschappelijke objectieven naar voor brengen, en zich engageren in en voor de samenleving. Zo ondersteunen we cohesie, bieden we participatie- en ontplooiingskansen en bevorderen we debat en betrokken burgerschap.

Als je een schip wil bouwen, roep dan geen mannen bij elkaar om hout te verzamelen, het werk te verdelen en orders te geven. In plaats daarvan, leer ze verlangen naar de enorme eindeloze zee.

Antoine de Saint-Exupéry

STRATEGISCHE PLANNING

We ontwikkelen een werking, die weerbaarheid en engagement van burgers versterkt bij het lerend zoeken naar en werken aan antwoorden op dwingende maatschappelijke kwesties en uitdagingen die zich vandaag stellen. Die hebben te maken hebben met burgerschap en democratie, solidariteit en economie binnen de grenzen van de planeet, de duale samenleving, samenleven in diversiteit, opgroeien en opvoeden, media en informatie, en leren vandaag en morgen. Noden en ambities van groepen op al deze terreinen zijn startpunt en vervlochten met mekaar. Daarom opteren we voor een **behoeftegerichte** en **integreerde** aanpak vanuit vier invalshoeken 'Solidair samenleven in diversiteit', 'Vormgeven aan ruimte & samen-leven', 'Verantwoordelijkheid delen rondom opgroeien', en 'Mediawijs burgerschap' dat ook een transversaal werkingsspoor is net zoals 'Cultuur (mee)maken'.

Inhoud

1. Solidair samenleven in diversiteit
2. Vormgeven aan ruimte & samen-leven
3. Verantwoordelijkheid delen rondom opgroeien
4. Mediawijs burgerschap
5. Cultuur (mee)maken
6. Agogische dienstverlening versterken
7. Zestien beoordelingselementen
8. Mensen en middelen

① SOLIDAIR SAMENLEVEN IN DIVERSITEIT

ONTWIKKELINGEN, VASTSTELLINGEN

- Migratie neemt toe en de migratiestroom wordt complexer (zowel het aantal landen van waaruit men migreert als het aantal motieven waarom men migreert neemt toe). Er is een groeiende diversiteit in de diversiteit (etnisch, taalkundig, cultureel, religieus) of 'superdiversiteit'. Het sociaal weefsel fragmenteert en gekende leef- en waardepatronen zijn onderhevig aan veranderingen door de aanwezigheid van andere culturen en de uitwisseling van niet-westerse culturele inhoud.
- Bevolkingsgroei, toenemende diversiteit en verdere verstedelijking dragen bij tot een 'gedwongen nabijheid van anderen'. Dat biedt kansen voor uitwisseling en samenwerking, maar verhoogt ook kansen op conflicten. Bij uitstek in verstedelijkte gebieden stellen zich uitdagingen m.b.t. samenlevingsvorming. Verkleuring zet zich overal door, vooral in Antwerpen waar 42% van de bevolking van etnisch diverse afkomst is (uit meer dan 170 landen). Dat aandeel zal toenemen, de majority-minority stad komt in zicht, en mensen uit alle 'minorities' zullen mee de stad moeten maken. Een superdiverse samenleving daagt overheid en middenveld uit om aan alle burgers te appelleren.
- Taal kan hierbij als uitsluitingsmechanisme gehanteerd worden, terwijl niet iedereen even taalvaardig is maar vooral: niet iedereen kan ooit taalvaardig genoeg zijn.
- Een extra drempel voor samenlevingsvorming is de toenemende armoede als gevolg van de verkleuring maar ook vergrijzing. 15% van de Vlamingen leeft in armoede of sociale uitsluiting (2013, EU2020-indicator) en in Antwerpen, dat een concentratie en toename van armoede kent, is dat meer. Zo wordt er 25% van de kinderen in een kansarm gezin geboren, in Vlaanderen is dat net geen 10%.
- Er is een verschuiving van politieke participatie naar het vormgeven van de samenleving van onderuit. Vooral in verstedelijkt gebied ontstaan initiatieven van spontane vormen van samenwerking en solidariteit. Het komt erop aan dergelijke initiatieven te stimuleren en te ondersteunen. **Verstedelijkt gebied bekleedt een laboratoriumfunctie waar geëxperimenteerd wordt met nieuwe samenlevingsmogelijkheden** (IDEA consult, 2013).
'Het stedelijke heeft de sleutel in handen om problemen van de wereld, die de problemen van haar straten zijn, aan te pakken' (Eric Corijn, 2013), en 'De stad is verzamelplaats voor zeer verschillende gemeenschappen, weet zich niet gefundeerd in één van deze gemeenschappen en kan zich dus enkel als project voor een toekomstig samenleven waarmaken. De stad gaat op zoek naar hoe deze gemeenschappen, die elk op een andere manier geconfronteerd worden met problemen van globalisering, migratie, ongelijkheid en ecologische uitputting, een gezamenlijke toekomst kunnen uitzetten.'

PROBLEEMSTELLING

- Nog steeds werken ongelijke machtsverhoudingen tussen groepen uitsluiting in de hand. Als dusdanig versterkt superdiversiteit de bestaande tweedeling tussen haves en have-nots. Zo is het armoederisico bij mensen van een andere etnische afkomst onaanvaardbaar hoog, is er sprake van vormen van discriminatie op de huisvestings- en arbeidsmarkt, hebben vele jongeren moeite om een plek te vinden, ... Verplichte inburgering, verplichte taallessen en verplichte sociale mix in wijken

versterken eerder de tweedeling tussen culturen dan dat ze wegen aangeven naar gelijkwaardig burgerschap. Het is niet de diverse samenleving die voor problemen zorgt, want die is er, maar de wijze hoe mensen vanuit alle groepen ermee omspringen (Dirk Geldof, 2013).

- Diversiteit roept onzekerheid en weerstand op. Het valt de samenleving moeilijk om met de veelheid, fragmentatie en diversiteit van groepen om te gaan. Hoe verhoudt iedereen zich tot anderen als die binnen andere culturele kaders denken en leven? Hoe kan elkeen vanuit wie hij/zij is en vanuit de eigen kaders een eigen volwaardig bestaan uittekenen en beleven? Ten volle gehoord worden en mee een stempel drukken op de samenlevingsvorming in solidariteit met anderen en met respect voor de planeet?
- Die solidariteit tussen mensen en groepen, zoals die in de praktijk gegroeid is binnen de contouren van een Westerse welvaartstaat, staat onder druk en dient versterkt met andere en nieuwe vormen van solidariteit die culturele grenzen overstijgt (Oosterlynck en Schuermans, 2013). Het is niet vanzelfsprekend om mensen bij mekaar te brengen zelfs al worden ze geconfronteerd met een gezamenlijk probleem, maar ook niet onmogelijk. Burgerschapspraktijken in de context van gedwongen nabijheid in het dagelijkse leven vormen belangrijke momenten van sociaal leren. Daar worden nieuwe en innovatieve manieren ontwikkeld om grensoverschrijdende solidariteit in diverse samenlevingen te voeden (DieGem, 2014).

DOELSTELLING

De toenemende diversiteit en een dermate complexe identiteit van mensen, die meervoudig is, dwingt ons om samen te leren omgaan met verschil en werk te maken van gezamenlijke projecten. Hierdoor kunnen nieuwe vormen van solidariteit ontstaan naast de solidariteit van de welvaartstaat. Dat kan onder meer gebeuren op kleinschalige knooppunten van diversiteit.

Strategisch doel 1 In 2020 hebben meer mensen samen deel aan andere vormen van solidariteit en democratie in de superdiverse samenleving

Contouren van een aanpak

- We creëren contexten waarbinnen mensen van verschillende kleur en afkomst mekaar ontmoeten en waar ze samen zoeken naar collectieve antwoorden op gedeelde ervaringen, problemen en uitdagingen. Op die manier geven mensen niet alleen mee vorm aan democratie (Sami Zemni, 2013), maar ook aan nieuwe vormen van solidariteit (Stijn Oosterlynck, 2013). Die nieuwe vormen van solidariteit vertrekken vanuit het nemen van gedeelde verantwoordelijkheden binnen concrete woon-, werk-, leer- en ontspanningssituaties.
- Die processen worden beschreven als processen van sociaal leren (Sami Zemni, 2013), waarbij men leert over wat als probleem wordt aanzien en beleefd, over mogelijke oplossingen en mogelijke verwachte en onverwachte gevolgen, over andere groepen en andere mensen hun ervaringen, belangen en waarden, over hoe de eigen belangen aansluiting vinden bij anderen, en over de methodes en technieken om met elkaar te communiceren en tot een vergelijk te komen. Zowel beleidsmakers als burgers leren best van dagelijkse praktijken van samen leren, samen werken en samen leven in diversiteit.
- We hebben ervaring opgebouwd op vlak van het samenstellen van en samenwerken met etnisch diverse groepen, mensen die in armoede leven, en groepen waarbinnen mensen uit vele lagen van de bevolking samen aan de slag gaan. We ondersteunen groepen die vanuit eigen ervaring en expertise

bijdragen leveren bij het stellen van doelen, het formuleren van mogelijke oplossingen, en die oplossingen helpen omzetten in de praktijk.

- We benaderen burgers als burgers die, ongeacht kleur en afkomst, gezamenlijk hun democratisch burgerschap uitoefenen. We focussen niet enkel op kennismaken/uitwisselen met/tussen culturen en het oefenen van de Nederlandse taal. We kijken voorbij het inburgeren en de cursus Nederlands als Tweede Taal en benaderen ook niet taalvaardige mensen als volwaardige burgers.

Operationeel spoor

Netwerken van burgers en burgergroepen die zich (willen) inzetten voor de samenleving

- zijn divers samengesteld met bijzondere aandacht voor mensen van etnisch diverse afkomst en mensen die in armoede leven;
- leggen verbindingen met achterban, andere groepen en de overheid, en treden toe tot samenwerkingsverbanden;
- zetten mee activiteiten op waarbinnen mensen van verschillende kleur en afkomst op een lerende wijze collectieve antwoorden geven op gedeelde problemen en uitdagingen, waarbij ze bij de uitvoering ervan verantwoordelijkheden delen;
- en zijn waar mogelijk gestimuleerd en ondersteund op vlak van toepassen van media.

Activiteiten worden samenhangend opgezet en geclusterd onder een operationeel doel. Activiteiten leunen bij mekaar aan, ze versterken mekaar en zetten ons op coherente wijze op weg naar het bereiken van de strategische doelen.

Wat we beogen.

- 1) Gekleurde en gemixte burgergroepen laten van zich horen en verwerven een zichtbare positie op het middenveld. Ze werken toe naar het bereiken van eigen concrete doelen. Ze claimen verbetering, en boeken vooruitgang, op vlak van cohesie, omgeving, opvoeding, economie, cultuurparticipatie, ... Ze leren media kennen en gebruiken om hun doelen te bereiken. Ze zijn betrokken bij of ingebed in culturele processen die gemeenschapsvormend zijn en hen een stem helpen geven.
- 2) Wij zijn een platform, of maken er deel vanuit, van waaruit we claims van groepen op lerende wijze helpen verduidelijken. Die claims helpen we zichtbaar maken in de publieke sfeer. Waar een categoriale benadering hierbij nodig is, ontwikkelen we die altijd binnen inclusief uitgewerkte opzet.

② VORMGEVEN AAN RUIMTE & SAMEN-LEVEN

ONTWIKKELINGEN, VASTSTELLINGEN

- In 2050 zal 80% van de wereldbevolking in verstedelijkt gebied leven, in Vlaanderen zullen er tegen dan één miljoen mensen bijgekomen zijn. De bevolkingsgroei noodzaakt capaciteitsuitbreiding van infrastructuur met toenemende druk op de ruimte, vooral in verstedelijkt gebied. Die groei heeft – samen met de toenemende diversiteit ervan – tot gevolg dat steeds meer groepen een deel van die ruimte claimen en eisen stellen aan de kwaliteit ervan. Ruimte wordt ook op andere manieren gebruikt als gevolg van migratie, vergrijzing (met bv specifieke woonzorgzones voor tachtigplussers) en een verdere gezinsverdunding (met bv meer alleenstaanden), (IDEA consult, 2013).
Als we onder deze omstandigheden verder bouwen en ruimte indelen zoals we de laatste vijftig jaar gedaan hebben, zullen problemen die we nu kennen alleen maar groter worden. Hoog tijd om na te denken hoe we aan ruimte vorm zullen geven, en dus: **hoe we ons (samen)leven zullen organiseren.**
- Fysieke ruimte⁶ is een plek die we met anderen delen, waar het samenleven plaatsvindt. De inrichting, beschikbaarheid, toegankelijkheid en bereikbaarheid ervan spelen een grote rol in de wijze waarop we samenleven.
- Door de verdere verstedelijking wint ruimte er aan belang. Enerzijds vergroten er problemen (armoede, onderwijs, huisvesting, tewerkstelling, ...), anderzijds is **het stedelijke gebied de belangrijkste plaats voor experiment rond alternatief ruimtegebruik.** Hierbij is er een toenemend bewustzijn voor de nood aan een sociaalecologisch denk- en handelingspatroon bij de vormgeving en het gebruik van de ruimte.
- Men kan niet voorbij aan het multi-etnisch en multicultureel karakter van het verstedelijkt gebied (Corijn, 2000). Dat vraagt om een omgaan met diversiteit die de klip van de segregatie omzeilt. Een nieuwe stedelijke cultuur vraagt om plekken waar verschillende culturen elkaar kunnen ontmoeten, en waar plaats is voor complexiteit én interactie. Culturele fora en nieuwe publieke ruimtes moeten er open, interactief en verdraagzaam zijn.
- Ons werkingsgebied is verstedelijkt. Het valt (op Malle na) volledig samen met de agglomeratie en de banlieue van het stadsgewest Antwerpen (S. Luyten, E. Van Hecke, 2001). Eurostat en OESO bespeuren geen platteland in ons werkingsgebied, Vlaanderen vindt platteland in vijf van de dertig steden/gemeenten, Leader (Europees subsidieprogramma voor plattelandontwikkeling) in acht⁷.

PROBLEEMSTELLING

- Verstedelijking zet zich verder. Als gevolg van het samenkomen van verschillende mensen en culturen verandert het stedelijke gebied in een kluwen van kansen en problemen. Demografische, ecologische en economische problemen komen er concreet samen. Het maken van de fysieke leefomgeving voor onze verstedelijkte samenleving is dan ook één van de meest doortastende hefbomen om de

⁶ Er is ook een mentale (vrijheid en openheid van geest) en een virtuele ruimte. Die zijn verbonden met de fysieke ruimte.

⁷ Afbakening Vlaanderen: Kalmthout, Wuustwezel, Brecht, Malle en Zandhoven. Afbakening Leader: Essen, Kalmthout, Kapellen, Stabroek, Wuustwezel, Brecht, Malle en Zoersel.

uitdagingen van de 21^{ste} eeuw aan te pakken. Dat vereist dat niet alleen plannenmakers, politici en de markt aan het stedelijk leven werken, maar ook dat burgers volwaardig mee zoeken naar nieuwe antwoorden. Hoewel er aandacht is voor betrokkenheid van het publiek, blijft de overheid, die de regie voert, in hoofdzaak draagvlak zoeken voor het door haar gevoerde beleid. Vooral wat beter opgeleide en autochtone burgers laten dan, al dan niet verzameld in actiegroepen, van zich horen. Van een verantwoordelijke en georganiseerde burgerparticipatie bij wat wezenlijk is voor het ontwikkelen en beheren van de omgeving – en dat reikt over zowat alle levens- en beleidsterreinen heen – is weinig sprake.

- Het vormgeven van de omgeving en het bevorderen van omgevingskwaliteit (zowel in de stad als in landelijk gebied) betekent meer dan enkel de economische meerwaarde van een gebied verzekeren. Mommaas (2002) waarschuwt voor een te eenzijdig commerciële benadering van de wijze waarop steden zich positioneren. Hij pleit ervoor om stedelijke ruimte ook vanuit gerichte sociaal-culturele doelen uit te werken en niet enkel als plekken waar consumptie of economische waarde-creatie mogelijk is.

DOELSTELLING

Plaats brengt mensen samen. Als mensen van allerlei achtergrond samen verantwoordelijkheid nemen voor die plaatsen waar ze wonen, werken, ontspannen of leren en krachten bundelen, kan er over de verschillende niveaus heen een win-winsituatie ontstaan.

Strategisch doel 2 In 2020 nemen meer mensen samen actief deel aan een duurzame invulling en gebruik van publieke en semi-publieke ruimte.

Contouren van een aanpak

- ‘Publieke ruimte is een openluchtklas om te oefenen in stedelijk burgerschap’ (Oosterlynck, 2013). Goede publieke ruimtes zijn plaatsen die toegankelijk zijn voor heel uiteenlopende groepen. Dat is niet vanzelfsprekend. Het vergt voortdurende alertheid tussen mensen over wat er kan en wat niet kan. **Veeleer dan economische belangen of waarden en normen delen bewoners publieke ruimte met elkaar.** Ze moeten er dus samen verantwoordelijkheid voor nemen. Ook solidariteit kan je in een nieuw ruimtelijk register herdenken. Plaats brengt mensen fysiek nabij en het is het eerste (soms enige) wat we delen in een diverse samenleving. Vandaar dat nieuwe vormen van solidariteit vertrekken vanuit het nemen van een gedeelde verantwoordelijkheid voor de plaats waar we gedwongen nabij wonen, werken, leren en ontspannen.
- Tijdens het proces van interacties in en tussen individuen en groepen kunnen de contouren van het samenleven voortdurend hertekend worden en worden al doende nieuwe vormen van gemeenschap en samenleven uitgetest en verkend. Cockx (2007) haalt hier de term ‘gemeenschaps-vormgeving’ aan. Burgers bouwen aan de samenleving. Gemeenschapsvormgeving richt zich op het vormgeven van de publieke ruimte en het verhogen van de kwaliteit van het publieke terrein. Vanzelfsprekend maakt het vormgeven van de burgerparticipatie hier een essentieel onderdeel van uit.
- Dat moet ook gebeuren binnen een streven naar **verduurzaming**. Menselijke activiteit heeft nog steeds een negatieve impact op ons ecologisch systeem. Huidige productie- en consumptiepatronen overstijgen veruit de beschikbare bio-capaciteit van de aarde.
- Vooral het stedelijke is een laboratorium waar geëxperimenteerd wordt rond het leven van morgen. Burgers stellen vragen, komen mee met antwoorden op de proppen en ondernemen acties. Participatie verschuift naar vormgeven van de samenleving van onderuit. Informele praktijken en het

belang van zelforganisatie nemen toe. Mensen ontwikkelen in flexibele verbanden activiteiten met een sociaal-cultureel karakter. De notie burgerschap verschuift. Het gaat er bij burgerparticipatie niet zozeer om hoe burgers betrekken bij wat de overheid organiseert, maar om de overheid te betrekken bij wat er bij burgers leeft (De Rynck, 2009). Ook middenveldorganisaties moeten dan een rol opnemen in **het detecteren, stimuleren, faciliteren en ondersteunen van sociaal-culturele burgerinitiatieven.**

- We hebben op het terrein van de burgerparticipatie ervaring opgebouwd zowel in het faciliteren van groepen die claims stellen tot en met oplossingen bedenken en uitvoeren, als bij het samenstellen en begeleiden van groepen die op een lerende wijze betrokken zijn binnen formele processen van beleidsvoorbereiding en –uitvoering.

Wij kunnen er als pluralistische en onafhankelijke vormingsorganisatie mee voor zorgen dat

- meerdere groepen als (meer) gelijkwaardige partners betrokken worden bij het claimen en invullen van de ruimte,
- en voor het tot stand komen en/of krachtig worden van netwerken van burger(groepen) en organisaties die samen naar antwoorden zoeken om ruimtegebruik anders, vernieuwend en toekomstgericht in te vullen.

Operationeel spoor

Zowel actief zelforganiserende als meer kwetsbare burgergroepen, die vanuit de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid en taak, ruimtelijke oplossingen (willen) bedenken en helpen uitvoeren voor collectief ervaren samenlevingsproblemen, en/of op zoek gaan naar samenlevingsvormen en ruimten met nieuwe vormen van solidariteit en economie binnen de grenzen van de planeet,

- zijn gestimuleerd en via processen van leren gefaciliteerd en ondersteund, ook op vlak van toepassen van media;
- en hun bekommernissen en behoeften omtrent een gemeenschappelijk probleem zijn geëxpliciteerd in de publieke sfeer.

Burgergroepen zijn betrokken binnen samenwerkingsverbanden waarbinnen alle actoren op lerende wijze binnen de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheden en expertises zelf taken opnemen bij het plannen, uitvoeren en beheren van duurzame ruimte.

Activiteiten worden samenhangend opgezet en geclusterd onder een operationeel doel. Activiteiten leunen bij mekaar aan, ze versterken mekaar en zetten ons op coherente wijze op weg naar het bereiken van de strategische doelen.

Wat we beogen.

- 1) Etnisch diverse, kansarme en gemixte groepen claimen ruimte. Ze laten eigen belangen aansluiting vinden bij anderen, communiceren en werken samen met anderen. Ze zijn zich bewust van hoe ruimte samenleven bepaalt en van de nood aan een duurzaam denk- en handelingspatroon bij het formuleren van doelen en antwoorden. Ze leren media kennen en gebruiken om hun doelen te bereiken. Ze zijn betrokken bij of ingebed in culturele processen die gemeenschapsvormend zijn en hen een stem helpen geven.

Ze verwerven een plaats als groeiend, lerend en verantwoordelijk partner binnen werkverbanden met overheden en andere maatschappelijke actoren.

- 2) Er zijn netwerken die de stem van groepen helpen versterken op het middenveld, en waar mee naar antwoorden gezocht wordt om ruimtegebruik anders, vernieuwend en toekomstgericht in te vullen.

③ EEN PEDAGOGISCHE BURGERMAATSCHAPPIJ

ONTWIKKELINGEN, VASTSTELLINGEN

- Het onderwijs in Vlaanderen heeft een sterke reputatie voor zijn kwaliteit. Maar sociale ongelijkheid blijft een probleem. De kloof tussen sterke en zwakke leerlingen – en tussen autochtoon en allochtoon (vooral niet-EU) – is bijna nergens groter dan in Vlaanderen. Kinderen uit kansarme gezinnen lopen meer schoolse vertraging op, komen meer terecht in het technisch en beroepsonderwijs en worden meer georiënteerd naar het bijzonder onderwijs. Vooral jongeren uit lagere sociale klassen verlaten het secundair onderwijs zonder diploma. Het onderwijsniveau van de ouders en vooral van de moeder blijft doorslaggevend voor onderwijskansen. Zo haalt in 2010 40,6 % van de anderstalige jongens met een laagopgeleide moeder de eindmeet niet, tegenover 4,5 % van de Nederlandstalige meisjes met een hoogopgeleide moeder. Vandaag staat de hervorming van het secundair onderwijs op het programma van beleidsmakers.
- In Antwerpen is de situatie precair. De stad verjongt en die verjonging is in belangrijke mate etnisch divers en kansarm. Bijna 1/3 van de inwoners is er jonger dan 25 jaar, waarvan 60% van vreemde herkomst. 25% van de kinderen wordt in een kansarm gezin geboren (in Vlaanderen net geen 10%). Meer dan 40% van de leerlingen in het basisonderwijs spreekt thuis geen Nederlands en 44% heeft een laagopgeleide moeder. 28% van de jongeren haalt de eindmeet niet van vooral beroeps en deeltijds beroepsonderwijs. De overgang naar de arbeidsmarkt is dramatisch.
- De kloof tussen scholen en ouders van culturele minderheden en kansarme groepen blijft problematisch, wat een goede schoolcarrière van kinderen en jongeren hypothekeert.
- Gezinnen met een migratiegeschiedenis worstelen in het spanningsveld tussen opvoedingsstijlen vanuit meer dan één cultuur. Het formeel aanbod opvoedingsondersteuning is voor hen moeilijk toegankelijk, wat te maken heeft met taal, cultuurverschil en de kenmerken van het aanbod zelf.
- In 2002 wordt het decreet gelijke onderwijskansen (GOK) goedgekeurd, met een hele reeks maatregelen. Die mobiliseren veel aandacht voor sociale ongelijkheid, boeken resultaten, doch effecten ervan blijven beneden de verwachtingen. Lokaal wordt vaak een flankerend onderwijsbeleid gevoerd met acties gericht op ouders, spijbelen, veilige schoolomgeving, enzovoort. Van 2006 t/m 2013 steunt de Vlaamse overheid experimenten m.b.t. de Brede School. In 2007 komt het decreet opvoedingsondersteuning tot stand dat vele Opvoedingswinkels op gang trekt. Tal van partner-aanbieders zijn op het terrein aan de slag zoals Gezinsbond, Kind en Gezin, CAW's, Verenigingen waar armen het woord nemen, ... samen met provinciale steunpunten en EXPOO (expertisecentrum van de Vlaamse overheid). In 2013 komt het decreet **Huizen van het Kind** tot stand (dat het 2007-decreet vervangt). Die huizen richten zich – vanuit een breed samenwerkingsverband – op opvoedingsondersteuning, preventieve gezondheidszorg en sociale cohesie. Maar vooral is er het groeiende besef dat **de omgeving buiten het directe gezin van cruciale betekenis is voor de ontwikkeling van een kind** en komt de nood aan een pedagogische burgermaatschappij in zicht.

PROBLEEMSTELLING

- In het tijdperk van individualisering wordt opvoeden steeds meer beschouwd als een privéaangelegenheid (Micha de Winter, 2011). Pas als problemen escaleren worden ze zichtbaar en val je meteen in handen van professionals, die van opvoeden een specialisme maken en vooral remediërend tewerk moeten gaan. De laatste jaren komt men erachter dat de opvatting over opvoeden als exclusieve verantwoordelijkheid van het gezin niet correct is, meer zelfs, dat het problemen veroorzaakt en/of doet escaleren zoals bijvoorbeeld op vlak van drugs, psychische problemen en radicalisering. Door de afwezigheid van een eigen netwerk komen ouders vrijwel meteen in de professionele hulpverlening terecht. Sinds enige tijd voelen alsmaar meer ouders en professionelen aan dat dat model niet langer vol te houden is. Er komen zelfhulpgroepen en oudernetwerken rond scholen. De klemtoon wordt langzaamaan verschoven van 'behandeling van opvoedingsproblemen' naar preventieve opvoedingsondersteuning. Het gezin biedt weliswaar geborgenheid en hechting, maar burgerschap leer je in de eerste plaats tussen mensen en groepen actief in straten, wijken en gemeenten. Of zoals in Afrika gesteld: 'er is een dorp nodig om een kind op te voeden'. Dat samenlevingsmodel biedt een alternatief voor de manier waarop we als maatschappij met kinderen omgaan en wordt de pedagogische civil society genoemd.
- Veel scholen klagen over een gebrek aan contacten met ouders, de opkomst bij ouderavonden of oudercontacten of infoavonden is laag, er wordt nauwelijks of laattijdig gereageerd op vragen en mededelingen vanuit de school. Ouders van hun kant voelen zich dikwijls niet erkend of onbegrepen of niet respectvol behandeld. De wederzijdse verwachtingen naar elkaar toe zijn niet altijd realistisch en leiden dikwijls tot spijtige communicatiestoornissen vooral met ouders uit kwetsbare groepen. Die zijn te weinig betrokken bij het onderwijs van hun kinderen. Net deze betrokkenheid beïnvloedt de prestaties en het schoolwelbevinden van hun kinderen.

DOELSTELLING

It takes a village to raise a child, kinderen grootbrengen is een maatschappelijke opdracht. Vele problemen worden voorkomen als kinderen opgroeien in een aangename, veilige, corrigerende en stimulerende omgeving.

Strategisch doel 3 In 2020 nemen meer actoren samen verantwoordelijkheid om een pedagogisch klimaat te creëren waarin het goed opgroeien is.

Contouren van een aanpak

- Naast ouders zijn ook anderen betrokken bij het opvoeden en opgroeien van kinderen. De context rond het kind vormt de 'pedagogische civil society'. Het betrekken van de buurt, familie, kennissen en school vergroot de draagkracht van gezinnen en helpt opvoedingsproblemen voorkomen. Samen met etnisch diverse ouders, ouders die in armoede leven en partner-organisaties zoeken we al enkele jaren naar uitwegen die leiden naar een sterker pedagogisch burgerschap.
- Betrokkenheid van ouders op de school, en vice versa, bevordert de aanpak van leerproblemen, zorgt voor een betere afstemming tussen opvoeden thuis en op school, en stelt scholen in staat om te profiteren van de kennis, inzicht en ervaring van ouders. De verhouding tussen etnisch diverse ouders en scholen loopt echter vaak mank, en op die problematiek zetten we sinds enkele jaren trajecten op.
- Werken aan betrokkenheid van ouders, en bij uitbreiding van een ganse buurt bij de ontwikkeling van kinderen, leidt als vanzelf tot het concept van de 'brede school', het meest bekende praktijkvoorbeeld

van de pedagogische civil society. Ouders en buurt worden dichterbij elkaar gebracht door gebouwen ter beschikking te stellen voor buitenschoolse activiteiten, maar bijvoorbeeld ook door de school te laten samenwerken met bibliotheek, OCMW, buurtwerking en sportverenigingen. De bedoeling is de sociale ongelijkheid weg te werken door kinderen uit kansarme groepen de kans te geven om hun talenten te ontwikkelen en hun vrije tijd zinvol te besteden.

Operationeel spoor

Voorals burger- en oudergroepen, maar ook andere betrokken maatschappelijke actoren, zijn via processen van leren gestimuleerd, samengesteld en ondersteund – ook op vlak van toepassing van media – bij het opzetten van gezamenlijke activiteiten. Binnen die activiteiten worden op een lerende wijze in sociale netwerken, op het publieke domein en rondom scholen, verantwoordelijkheden gedeeld rond opgroeien en opvoeden van kinderen en jongeren.

Activiteiten worden samenhangend opgezet en geclusterd onder een operationeel doel. Activiteiten leunen bij mekaar aan, ze versterken mekaar en zetten ons op coherente wijze op weg naar het bereiken van de strategische doelen.

Wat we beogen.

- 1) In wijken, districten en gemeenten ontstaan initiatieven zowel in het publieke als semipublieke domein, met specifieke aandacht voor knooppunten waar kinderen, jongeren en volwassenen mekaar ontmoeten, waarbinnen het voor ouders normaal is om opvoedvragen te benoemen en waar ze gemotiveerd zijn om zelf en samen met hun sociaal netwerk opvoedvragen en lichte opvoedproblemen aan te pakken vooral middels toegenomen informele steun, informele sociale controle en intergenerationale contacten. Ze leren media kennen en gebruiken om doelen te bereiken. Ze zijn betrokken bij of ingebed in culturele processen die gemeenschapsvormend zijn en hen een stem helpen geven.
- 2) Scholen stellen zich open naar de omgeving en maken deel uit van netwerken waarbinnen actoren, betrokken op het opgroeien van kinderen en jongeren, mekaar ontmoeten, initiatieven ontwikkelen en/of op mekaar afstemmen.
Oudergroepen, met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen, zijn betrokken bij het onderwijs van hun kinderen. Vanuit hun kennis, ervaring en inzichten werken ze mee aan de afstemming tussen het opvoeden thuis en op school en de aanpak van leerproblemen.
- 3) Overheden en organisaties hechten belang aan een rol van burgers (naast de rol die ouders hebben) bij het opvoeden en opgroeien. Ze nemen de pedagogische burgermaatschappij op in hun beleid.

④ MEDIAWIJS BURGERSCHAP

ONTWIKKELINGEN, VASTSTELLINGEN

- De digitale revolutie zal ons leven veranderen. Nieuwe perspectieven dienen zich aan, meer keuzes, meer vrijheid, ... maar ook worden door de aankomende kunstmatige intelligentie en automatisering vele banen overbodig en dreigt sociale ongelijkheid toe te nemen. Er is een groeiende impact van ICT op zowat alle facetten van het leven (hoe we ons verenigen, werken, communiceren, leren, enzovoort) en die impact zal drastisch toenemen.
- **Digitale geletterdheid** wordt steeds belangrijker om te kunnen functioneren en dit doorheen alle lagen en leeftijdsgroepen van de bevolking. Het heeft betrekking op het overweg kunnen met ICT, digitale media en andere technologieën, die nodig zijn om toegang te krijgen tot informatie en om actief te kunnen deelnemen aan de (kennis)maatschappij. Niet alleen gaat het dan om het beschikken over instrumentele vaardigheden, maar ook over structurele (kunnen zoeken en selecteren van informatie) en strategische (verwerken en integreren van informatie) vaardigheden. 1 op 7 Vlamingen mist voldoende informatievaardigheden.
- Elementen van digitale geletterdheid spelen ook een rol bij gewone geletterdheid⁸. Uit OESO-onderzoek (2013) blijkt dat 15% van de Vlamingen tussen 16 en 65 jaar laaggeletterd is. De belangrijkste risicogroepen zijn laaggeschoolden, volwassenen met een lage socio-economische status, ouderen (55-65 jarigen), eerste generatie migranten, anderstaligen en niet-actieven. Dat was in 1997 ook al het geval (IALS-studie). Deze ogenschijnlijke stilstand heeft niet zozeer te maken met het geletterdheidswerk met volwassenen, maar met de één op drie jongeren die het beroepsonderwijs laaggeletterd verlaat waardoor het dweilen wordt met de kraan open.
- Het niet bezitten of niet adequaat kunnen gebruiken van ICT gaat vaak gepaard met sociale uitsluiting, die vandaag meer complex is geworden (Ilse Mariën e.a., 2010). Er is een veelheid aan 'digitale kloven' op niveau van zowel **motivatie** en **toegang** als **gebruik** en **vaardigheden**. Ook blijkt dat de beschikbaarheid van **sociale netwerken** en de **gebruikscontext** van groot belang zijn voor digitale inclusie. Sociale netwerken betekenen een grote impuls voor de adoptie, het gebruik van ICT en de ontwikkeling van digitale vaardigheden. En het gebrek aan gebruiksmogelijkheden heeft een remmend effect voor digitale inclusie. Wat is het nut van e-mail als men niemand heeft die men kan e-mailen?
- Technologische ontwikkelingen worden met succes ingebracht bij het zoeken naar antwoorden op de grote maatschappelijke uitdagingen. Maar ook niet-technologische en sociale innovatie zijn hierbij cruciaal. Dit betekent dat het vermogen tot **creatief denken**, en het kunnen **leggen van discipline-overschrijdende verbanden** aan waarde winnen, net zoals andere (21^{ste} eeuwse) vaardigheden zoals kritisch denken, probleemoplossend vermogen, samenwerken, communiceren, ondernemerschap, betrokkenheid, nieuwsgierigheid, ...

⁸ "Geletterdheid is de competentie om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met taal, cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en gebruik kunnen maken van ICT. Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en participeren in de samenleving en om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen." (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs).

PROBLEEMSTELLING

- De samenleving wijzigt ontzettend snel en dat zal de komende decennia zo blijven. Routinetaken zullen in de toekomst nog meer door robots overgenomen worden, de informatiestroom neemt enorm toe alsook de communicatiemogelijkheden tussen mensen, het samenleven van mensen met een verschillende culturele en/of religieuze achtergrond vraagt van elkeen een ontwikkeld aanpassingsvermogen en zekerheden worden vervangen door voortdurende veranderingen. In deze tijd volstaat kennisoverdracht niet. Het onderscheiden van nuttige en/of relevante informatie van overbodige en/of gemanipuleerde informatie vormt een van de grote uitdagingen van onze democratische rechtsstaat (Beleidsnota Onderwijs 2009-2014).
- De toenemende digitalisering van de maatschappij en de steeds verdergaande integratie van ICT in alle velden van het maatschappelijk leven verhoogt aanzienlijk het risico op uitsluiting van niet alleen kansarme doch ook meer kansrijke groepen. Die uitsluiting speelt niet alleen op niveau van toegang, motivatie, gebruik en vaardigheden, maar wordt tevens gekenmerkt door bijkomende factoren zoals het ondersteuningsnetwerk, het leerproces en de sociale context. Digitaal geletterd zijn is cruciaal voor burgerschap en dan gaat het over een combinatie van technologische vaardigheden, informatievaardigheden en mediawijsheid.
- Hoe complexer de digitale samenleving, hoe groter de nood aan de offline inzet van bemiddelaars, doorverwijzers en ondersteuningsnetwerken. Het is in dit verband trouwens niet aan burgers om zich voortdurend bij te scholen als ze geconfronteerd worden met nodeloos ingewikkelde processen en formulieren.

DOELSTELLING

Ontwikkelingen op het gebied van ICT hebben een groeiende impact op zo goed als alle facetten van het leven en deze impact zal in hoge mate toenemen. Mediawijsheid, doorheen alle lagen en leeftijdsgroepen van de bevolking, is noodzakelijk om te kunnen functioneren en actief deel te nemen aan de samenleving.

Strategisch doel 4 In 2020 is het vermogen van mensen vergroot om samen (nieuwe) media actief en creatief te gebruiken gericht op maatschappelijke participatie.

Contouren van een aanpak

- Sinds enige tijd vertrekken we vanuit vragen van partners en deelnemers om, dicht op de huid van mensen, activiteiten te ontwikkelen. We werken dan deels ervaringsgericht deels meer formeel met een aangepast leertempo en -materialen. Klassieke drempels, zoals gebrek aan vertrouwen in het eigen leervermogen en positieve leerervaringen, worden weggewerkt. Vertrekken vanuit vragen maakt dat wat aangeleerd wordt ingebed is in de gebruikscontext en realiteit van deelnemers. Dat vergroot de kans op adoptie en domesticatie nadien, omdat er door het gebruik een reële meerwaarde gecreëerd wordt. In eenzelfde context zetten we ook experimenten op die eerder focussen op het versterken van informatievaardigheden.
- Krachtige resultaten worden bereikt als gekozen wordt voor informele educatie binnen sociaal-culturele praktijken waarbinnen het ontwikkelen van digitale en informatievaardigheden een nevenfunctie is. Dat loopt als een rode draad doorheen al onze werkingssporen. Mensen leren er al doende, en voor kwetsbare groepen kan het een opstap zijn naar het reguliere aanbod.
- We hebben ruime ervaring in het helpen opstarten en faciliteren van publieke computerruimtes. Hierbij focussen we op het opleiden en ondersteunen van groepen vrijwillige lesgevers/begeleiders.

- Media zijn overal. En hun maatschappelijke impact wordt steeds groter. Daarom is het belangrijk om kritisch en verantwoordelijk met media om te kunnen gaan. We moeten al die informatie kunnen filteren. En we moeten de kansen die (digitale) media bieden benutten. Alleen dan kun je volwaardig en actief meedoen aan onze moderne samenleving. Dat wordt bedoeld met **mediawijsheid**. Het is het geheel van kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee burgers zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in een complexe, veranderlijke en fundamenteel gemedialiseerde wereld. Korter gezegd: het zijn de competenties die je nodig hebt om actief en bewust deel te nemen aan onze mediasamenleving.

Operationele sporen

In laagdrempelige voorzieningen en plekken zijn informele omgevingen uitgebouwd en structureel ingebed, waar mensen en hun netwerken, vertrekkend vanuit de eigen gebruikscontext en realiteit, leren omgaan met media en informatie.

In gemeenten zijn publieke digitale ruimten opgezet waar groepen ondersteund worden bij het gebruiken van media om maatschappelijke doelen te bereiken, en waar een basisaanbod m.b.t. pc- en internetgebruik wordt gerealiseerd.

Activiteiten worden samenhangend opgezet en geclusterd onder een operationeel doel. Activiteiten leunen bij mekaar aan, ze versterken mekaar en zetten ons op coherente wijze op weg naar het bereiken van de strategische doelen.

Wat we beogen

- 1) In wijken, districten en gemeenten zijn plekken structureel uitgebouwd waar mensen, met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen, leren omgaan met media en informatie vertrekkend vanuit vragen en de dagelijkse realiteit van de deelnemers. Ze maken deel uit van sociale netwerken die er mee voor zorgen dat ze in een meer ICT-rijke omgeving worden opgenomen. Ze zijn betrokken bij of ingebed in culturele processen die gemeenschapsvormend zijn en hen een stem geven.
- 2) In gemeenten zijn publieke digitale ruimten opgezet waar een basisaanbod m.b.t. pc en internetgebruik gerealiseerd wordt en waar groepen ondersteund worden bij het toepassen van media om zeggingskracht te versterken en eigen maatschappelijke doelen te bereiken.
- 3) Gezamenlijk ervaren noden en ambities op vlak van mediagebruik en informatiegeletterdheid zijn zichtbaar gemaakt en worden versterkt in de publieke sfeer.

⑤ CULTUUR (MEE)MAKEN

ONTWIKKELINGEN, VASTSTELLINGEN

- Cultuur is dat hele levensdomein waarin mensen hun waarden en gedachten, hun visies en ideeën uitdrukken en met elkaar communiceren. Via cultuur kan men meebouwen aan een samenleving (Kunst en democratie, 2005).
Deelname aan cultuur stelt een mens in staat om zichzelf en de wereld rondom zich in vraag te stellen, om in relatie te treden met de omliggende samenleving. Burgerschap houdt rechtstreeks verband met cultuur (Algemeen verslag over de Armoede, 1994).
- Cultuur is een grondrecht, en heet voluit **'het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing'** (Belgische grondwet, artikel 23).
- Als meer algemeen gesproken wordt over het verhogen van cultuurparticipatie, dan bekijkt men cultuur vaak vanuit een westerse middenklasse-bril. Men neemt (een deel van) de Vlaamse cultuur als vertrekpunt en wil dat (minderheids)groepen hieraan deelnemen (Corijn, 2009). Het is dus van belang om de verschillen in culturele achtergrond te erkennen en niet alleen vanuit het eigen cultuurstandpunt te vertrekken. Participatie aan cultuur moet verder gaan dan participatie aan de dominante cultuur, dewelke opengebrouwen en verruimd zou moeten worden (Geldof & Driessens, 2009). Erkenning van het feit dat iedereen cultuur bezit en dat deze cultuur gelijkwaardig is aan eender welke cultuur, is een noodzakelijke voorwaarde om op een positieve manier cultuurparticipatie te stimuleren.
- De graad van cultuurparticipatie mag niet afgemeten worden aan het aantal bezoeken aan gevestigde cultuurinstellingen of het aantal lidkaarten van socioculturele verenigingen. Participatie is dan herleid tot consumptie van een aanbod dat weinig kritisch wordt bevestigd, want 'Om wiens culturele symbolen gaat het hier? Wiens leefwerelden worden bewerkt en vertolkt op een podium?' (An De bisschop, 2012), 'Cultuurparticipatie gaat in zijn basis-democratische betekenis over het "deel hebben" aan een verhaal en het mee vorm geven aan de samenleving. Cultuurparticipatie gaat minstens evenveel over productie als over consumptie en stelt niet de vraag naar het aantal tickets maar wel: welke betekenis geef jij aan de wereld om je heen en welke rol spelen cultuuruitingen in dit proces van betekenisconstructie'.
- Cultuur is meer allesomvattend geworden. Met cultuur wordt niet langer een luxe-tijd en luxe-activiteit aangeduid, de aard van cultureel bezig zijn is verveelvoudigd (Rik Pinxten, 2002). Een sociale definitie houdt in dat we (op een bepaalde plek, voor een bepaalde tijd, in een bepaalde wereld) in interactie komen met anderen en dat er net in die interacties een gedeelde cultuur werkzaam is (Eric Corijn, 2002).
Elke ontwikkeling dient cultureel benaderd te worden (UNESCO, 1996). Cultuur is het geheel van geestelijke, materiële en intellectuele waarden die kenmerkend zijn voor een sociale groep of samenleving. Daarom is cultuur het doel van ontwikkeling (in de zin van de ontplooiing van de mensheid in al zijn vormen en als geheel). Cultuur is niet het bezit of de verwezenlijking van een individu, maar definieert een vorm van samenleven.
- Kortom, 'Kunst- en cultuurbeleid is niet zomaar 'extra', komt er niet zomaar bij wanneer alle andere beleidsmaatregelen hun optimaal effect bereiken, maar moet een beleid zijn dat op transversale manier andere beleidsdomeinen voedt en mee vorm geeft' (Ine Vos, 2003).

PROBLEEMSTELLING

Te vaak wordt cultuurparticipatie begrepen als aansluiten op een eerder dominante cultuur en is het recht op een eigen cultureel beleven én ontwikkelen te weinig uitgangspunt voor beleid. Hierdoor ontzeg je mensen en groepen het recht om zelf betekenis te geven aan de wereld (An De bisschop, 2012). Het is deze vaardigheid tot het creatieve proces dat ons tot mens maakt, en precies dat is het domein van het culturele spel. Cultuur is te vaak afgezonderd van zijn sociale context en wordt te vaak herleid tot cultuurconsumptie.

DOELSTELLING

Erkenning van het feit dat iedereen cultuur bezit en dat alle culturen gelijkwaardig zijn. Cultuurparticipatie gaat vooral om zeggenschap en het mee maken van de samenleving. Mensen een kans geven op deelname aan cultuur betekent niet alleen hen toeleiden naar het bestaande aanbod, maar ook mee opbouwen van cultuur.

Transversaal doel	Cultuur en cultuuruitingen geven vorm aan gemeenschap. Door deelname aan en inbedding in culturele processen zijn mensen actieve burgers, zijn ze uitgedaagd om mee gestalte te geven aan de samenleving en is de gemeenschap verrijkt ⁹ .
-------------------	---

Contouren van een aanpak

- Het recht op cultuur is uitgehold door het af te zonderen van zijn sociale context en door het grotendeels te herleiden tot cultuurconsumptie. Door fragmentatie en verkaveling van beleid en opdeling in sectoren kan aan grondrechten in relatie tot mekaar (wonen, werken, cultuur, ...) moeilijk gestalte worden gegeven. Er is geen recht op maatschappelijke en culturele ontplooiing – zeker voor kansarme groepen – als het niet in verband wordt gebracht met onderwijs, met wonen, met sociale ontplooiing (An De bisschop, 2012). Daarom is er nood aan een krachtige vermaatschappelijking van de cultuursector, aan duurzame verbindingen tussen het culturele veld en sectoren als onderwijs, welzijn, huisvesting, ruimtelijke ordening, tewerkstelling ...
- Actieve cultuurparticipatie is al te vaak onderbelicht. Mensen bouwen en ontwikkelen cultuur, leggen hun verhalen vast en brengen die naar buiten, spreken onvermoede talenten aan en ontdekken dat ze het vermogen hebben om vorm te geven aan iets wat hen zelf aanbelangt. Op een creatieve manier en vanuit een artistiek verbeeldingsproces maken mensen samen de samenleving. Die participatie maakt actief burgerschap mee mogelijk (en bevordert bovendien passieve cultuurparticipatie).
- De kloof tussen de meer institutionele kunstpraktijk en de samenleving blijft groot (e) en dat is een democratisch deficit. Hieraan wordt vooral gesleuteld door samen met groepen en gemeenschappen, die geen of minder toegang hebben tot de culturele fora, en met kunstenaars artistieke processen op te zetten die leefwerelden en belevingen van deze groepen wél documenteren en die hen een stem én een publiek geven. Het sociaal-artistieke werkveld maakt mensen niet alleen zichtbaar, maar ook sterker, weerbaar en vrij.
- 'De twintigste eeuw heeft onze hele planeet veranderd van een eindige wereld van zekerheden in een oneindige wereld van vragen en twijfels. Als er ooit een noodzaak heeft bestaan om creatieve verbeelding en creatief initiatief te stimuleren dan is dat nu' (Unesco, 1996: Our creative diversity). De

⁹ Cultuur IS, Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media, 2009

notie creativiteit moet worden toegepast op het volledige spectrum van maatschappelijke probleemoplossing.

- Sinds geruime tijd willen we vooral inzetten op actieve cultuurparticipatie die mensen zeggingskracht geeft, en groepen en gemeenschappen versterkt en verbindt.

Operationeel spoor

Mensen en groepen – met bijzondere aandacht voor etnisch diverse en kansarme groepen – zijn via processen van leren betrokken bij en/of ingebed in culturele processen, die groepen en gemeenschappen verbinden en versterken, waarbij rekening wordt gehouden met diverse culturen, en die

- solidair samenleven in diversiteit bevorderen
- bijdragen aan het vormgeven en beheren van een duurzame omgeving
- het delen van verantwoordelijkheden rond opgroeien en opvoeden stimuleren
- actief mediagebruik versterken .

Activiteiten worden samenhangend opgezet en geclusterd onder een operationeel doel. Activiteiten leunen bij mekaar aan, ze versterken mekaar en zetten ons op coherente wijze op weg naar het bereiken van de strategische doelen.

Wat we beogen.

- 1) Op een creatieve manier en vanuit een artistiek verbeeldingsproces zijn (delen van) projecten opgezet in het kader van maatschappelijke probleemoplossing omtrent solidair samenleven in diversiteit, vormgeven aan een duurzame omgeving, opgroeien en opvoeden, en mediawijs burgerschap, zoals omschreven onder de vier hiervoor beschreven strategische doelen en hun operationele sporen.
- 2) Zegging en zeggenschap van mensen zijn vergroot en hun greep op de omgeving is versterkt. Keuze- en uitdrukkingmogelijkheden van mensen zijn vergroot, artistieke talenten ontwikkeld, intercultureel begrip, openheid en onderlinge betrokkenheid bevorderd.

⑥ AGOGISCHE DIENSTVERLENING VERSTERKEN

① Inzetten op emancipatorisch leren en leren in de werkelijkheid

Onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen, en door de toenemende snelheid en complexiteit van informatie, neemt het belang van leren toe en wijzigt de manier waarop we leren (Vansteen, De Voldere, Berckmoes, 2013). Het zoeken naar oplossingen voor de uitdagingen waarmee we in de risicomaatschappij worden geconfronteerd, o.m. de duurzaamheidsvraagstukken, kunnen we begrijpen als sociale leerprocessen (Wildemeersch, 1997). De complexiteit ervan, en de onzekere en onvoorspelbare omstandigheden waarbinnen dat zoeken plaatsvindt, vereisen een continu leerproces. Grote maatschappelijke uitdagingen vragen dus dat mensen niet zozeer leren over deze uitdagingen, maar vooral dat ze op een lerende wijze actief omgaan met en mee oplossingen zoeken voor (deeltjes en delen van) deze uitdagingen.

Levenslang en levensbreed leren mag zich niet enkel richten op het voortdurend aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen – vooral met oog op inzetbaarheid op de arbeidsmarkt – zonder deze veranderingen in vraag te kunnen stellen. Alternatief voor het aanpassingsdiscours – dat eigen is aan een klassieke benadering van educatie en ook socialiserend leren wordt genoemd – zijn het **emancipatorisch (of bevrijdend) leren** en het **leren in de werkelijkheid** (betekenend leren, of leren door te participeren), (Cockx, 2007).

Bij emancipatorisch leren wordt ingezet op het verwerven van een beter inzicht door de deelnemers in hun situatie en de gemeenschappen waarvan ze deel uitmaken. Maatschappelijke structuren, machts- en afhankelijkheidsrelaties worden onderwerp van het leerproces. Hiertoe vertrekken we van de concrete ervaringen van deelnemers. Die ervaringen worden tot onderwerp van reflectie gemaakt. De begeleider doet hierbij samen met de deelnemers aan analyse en kritiek. Zijn positie t.a.v. de groep is nevensgeschikt, hij leert van de deelnemers zoals de deelnemers van hem en van mekaar leren. Dat kan ertoe leiden dat de groep tot dan toe gehanteerde inzichten en concepten aanpast of verandert.

Zich baserend hierop kan de groep activiteiten bedenken en actief uitproberen in authentieke sociale praktijken die in de samenleving van belang zijn. Daardoor worden weer nieuwe ervaringen opgedaan, die op hun beurt tot onderwerp van reflectie worden gemaakt en die leiden tot conclusies van waaruit volgende stappen worden bedacht en uitgetest in het echte leven. Zo leren mensen al doende en in de werkelijkheid.

In deze context ligt het zwaartepunt op **informele educatie**, zonder het belang van niet-formele educatie te onderschatten. In de niet-formele educatie hebben zowel de lerende als de begeleider de bewuste intentie om te leren. Typisch voor het sociaal-cultureel vormingswerk is dat de participatie en inbreng van deelnemers dan altijd maximaal kans krijgen binnen het proces.

Wanneer een omgeving ingericht wordt die niet uitsluitend op leren gericht is, maar waarbij de begeleider wel bewust voorwaarden creëert die het leren aanmoedigen, ondersteunen en leerprocessen op gang brengt, spreken we over informele educatie. Terwijl de deelnemer (alleszins bij aanvang) niet de bewuste intentie heeft om te leren, zal de begeleider het leren bewust, verantwoord en methodisch (dit is intentioneel, systematisch en procesmatig) faciliteren (Cockx, 2007).

In het sociaal-cultureel werk ligt het accent op ervarings- en doe-leren vanuit een emancipatieperspectief. Toch komt dat leren weinig in zijn zuiverste vorm voor en dient soms aandacht besteed aan vormen van socialiserend leren. Als er sprake is van een zeker socialisatieperspectief, dan dient dat ingebed in een ruimer emancipatieperspectief (Cockx, 2007): het toerusten van mensen met competenties niet zomaar met het oog op het zich aanpassen aan maatschappelijke eisen, normen en standaarden.

De vier opdrachten van het sociaal-cultureel volwassenenwerk

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk heeft meer dan alleen een educatieve functie te vervullen. Zo zijn er ook een culturele en gemeenschapsvormende (waaraan we samen met de educatieve functie decretaal dienen te voldoen) en een maatschappelijk activerende functie.

- De **educatieve functie** hebben we hierboven gedefinieerd en geprofileerd in functie van lopende maatschappelijke ontwikkelingen en in het kader van onze visie en beleidsvoering.
- De **culturele functie** gaat om het verhogen van de participatie aan cultuur en wordt eerder in deze tekst uitgewerkt onder het transversaal doel 'Cultuur (mee)maken'.
- De **gemeenschapsvormende functie** gaat om het versterken en vernieuwen van het sociale weefsel. Dat willen we doen door bestaande sociale netwerken te versterken en nieuwe te bevorderen, en om het helpen leggen van verbindingen in en tussen gemeenschappen (bonding en bridging). Gemeenschapsvorming gaat ook om **gemeenschapsvormgeving**. Dit is werken aan het zich kunnen en mogen engageren in de samenleving, en via actie in solidariteit vormgeven aan de samenleving (Cockx, 2007). Het stimuleren, organiseren en begeleiden van maatschappelijk engagement gericht op verandering is een speerpunt binnen drie van de vier in dit beleidsplan beschreven strategische doelen. Telkenmale gaat het in grote lijnen om het (samenstellen en) steunen van burgergroepen die op zoek gaan naar collectieve antwoorden op gedeelde ervaringen, kwesties en uitdagingen. **Het bevorderen en steunen van vrijwillige inzet** is een dagelijkse opdracht waaraan zowel binnen als over projecten heen gestalte wordt gegeven.

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk bewerkstelligt deze functies zo veel als mogelijk op geïntegreerde wijze (Cockx, 2007). **Het leren is dus ruimer op te vatten dan enkel vanuit de educatieve functie.** De omgekeerde redenering is eveneens van toepassing. **Bij elk van de andere functies is de educatieve functie nooit ver te zoeken.**

Aanpak

- We zetten verder in op emancipatorisch leren en leren in de werkelijkheid, zoveel mogelijk gekoppeld aan gemeenschapsvormende en/of culturele processen, en hebben oog voor de inzet van meer formele leervormen waar die nodig zijn. Als er dan al sprake is van vormen van niet-formele educatie eerder gericht op socialisatie, dan proberen we die in te bedden in een breder emancipatieperspectief.
- In dat kader blijven we de niet-formele educatie die aanbodgericht wordt opgezet, vanuit de tweede lijn faciliteren. Dat doen we 1) prioritair in de 29 gemeenten omheen Antwerpen (waar reeds een uitgebreid gamma aan activiteiten wordt aangeboden), 2) ter ondersteuning van het bereiken van de vier in deze tekst beschreven strategische doelen en 3) in de eerste plaats zoals die uitgewerkt en begeleid worden door professionele organisaties (landelijk gespecialiseerde vormingsinstellingen, bewegingen, verenigingen, e.a.).

2 Werken van onderuit

Van onderuit werken is aansluiten bij, voeling hebben met en inzicht hebben in behoeften, noden en ambities van deelnemers, ook van diegenen die je (nog) niet bereikt. Daarom ontwikkelen we enerzijds zoveel als mogelijk een **behoeftegerichte werking** en krijgt anderzijds de **participatie van deelnemers** een maximale kans binnen het proces. Behoeftegericht werken is meteen ook een voorwaarde om toe te kunnen werken naar verandering en om bekommernissen van groepen te kunnen versterken in de publieke sfeer (zie verder 'Toewerken naar maatschappelijk effect').

Behoeftegericht werken

Herman Baert (1987) omschrijft een (subjectieve) behoefte als 'een min of meer expliciet geformuleerd aanvoelen van een gemis of een tekort, in een door een persoon als moeilijk of problematisch omschreven situatie, hetwelk door die persoon in mindere of meerdere mate als lenigbaar of oplosbaar wordt gezien'.

Behoeftegericht werken gebeurt vanuit onze positie als sociaal-culturele vormingsorganisatie, dit is: op het snijvlak tussen de leef- en systeemwereld van onze deelnemers en in de lijn van onze opdrachten m.b.t. educatie, gemeenschapsvorming, cultuur en maatschappelijk activering (Cockx, Leenknecht, 2005). We komen behoeften op het spoor via het leggen en onderhouden van contacten, toekomstverkenningen en omgevingsanalyses, praktijkervaringen en debat. Hierbij moeten we:

- oog hebben voor de leefwereld van groepen en mensen, aansluiting vinden bij hun motieven, en ondersteuning bieden bij het articuleren van behoeften;
- oog hebben voor systeemgestuurde behoeften, dit is zoeken en weten gestalte te geven op sociaal-culturele wijze aan behoeften geformuleerd door maatschappelijk verantwoordelijke actoren;
- oog hebben voor onze eigen positie, mogelijkheden, keuzes en engagement (niet alle behoeften kunnen door ons aangepakt worden), met name ingaan op thema's die groepen belangrijk vinden omdat ze een ambitie hebben met en een engagement willen aangaan vanuit een keuze voor een emancipatiebenadering waarbij niet alleen de leefwereld van het individu maar ook het systeem niet onbewogen of onveranderd kunnen blijven.

Behoeftegericht werken gaat om het opspeuren én expliciteren van noden en ambities, het ontwikkelen van een aanpak op maat hierop, en het formuleren van antwoorden samen met deelnemers (die dan eerder deelhebbers zijn). Guy van den Eeckhout (2009) vat het als volgt samen: 'Veel behoeften blijven vaag, onbestemd, onuitgesproken, verborgen als we zelf niets ondernemen om erachter te komen. Behoeftegericht werken vertrekt bij een actieve dialoog met betrokkenen om de vage, subjectieve of soms toegeschreven behoeften op het spoor te komen. Ze behoeven verheldering, verscherping. Ze worden gearticuleerd tot werkbare educatieve behoeften waar een educatief aanbod ook een echt antwoord op kan bieden. Op basis hiervan programmeren zou je proactief en toekomstgericht kunnen noemen: je anticipeert in feite op toekomstige vragen, je investeert in het verhelderen en activeren ervan. Bovendien is de kans groot dat een aanbod dat zo tot stand komt ook werkelijk zal aansluiten bij levende behoeften en verwachtingen, en dat er dus ook een reëel publiek voor bestaat.'

Participatie van deelnemers

Participatie van deelnemers geldt als een grondbeginsel van het sociaal-cultureel werk. Deelnemers geven mee vorm aan hun leeromgeving en aan de doeloriëntatie van elke activiteit. Verder is er veel aandacht voor ervarings- en doe-leren en wordt liefst zoveel mogelijk geleerd in reële en probleemgebaseerde leercontexten (Cockx, Leenknecht, 2005).

De politieke participatie van mensen verschuift naar 'subpolitiek', dit is vormgeven van de samenleving van onderuit. Mensen gaan/willen vanuit een individueel engagement binnen horizontale en (vaak) tijdelijke verbanden aan de slag. Omdat het stimuleren van burgerschap en de verfijning van de democratie tot de historische roots en opdrachten van het sociaal-cultureel werk behoren, is het detecteren, stimuleren, faciliteren en ondersteunen van sociaal-culturele burgerinitiatieven een belangrijke opdracht (Vansteenkotte, Berckmoes, 2013).

Burgers vragen van vormingswerkers dan niet om het 'over te nemen' van hen, maar hebben wel baat bij de ondersteuning van de vormingswerker als facilitator zonder te vervallen in een 'u vraagt wij draaien' situatie. Het komt er op aan om mensen aan te spreken en mee te nemen in hun en ons verhaal, en om geen afgewerkt product van bovenuit te droppen. Mensen zijn eigenaar van hun activiteit, ze werken samen en hebben allen invloed op het proces en het resultaat van dat proces. Dat is co-creatie, en wat gebeurt als mensen en groepen, die betrokken zijn op een ervaren uitdaging, samen oplossingen creëren die tegemoet komen aan een algemeen belang (www.socius.be, Kennisbank vrijwilligers).

Aanpak

- We zetten verder in op het ontwikkelen van een behoeftegerichte werking (het opsporen en expliciteren van noden en ambities binnen de operationele sporen zoals beschreven in dit beleidsplan & het opzetten en begeleiden van ervaringsgerichte leerprocessen bij het ontwikkelen van antwoorden).
- Omdat we vooral van onderuit willen werken, vermijden we het zelf ontwikkelen van aanbodgerichte activiteiten en kiezen ervoor (omdat de werksoort een plaats heeft binnen de lerende samenleving) om vanuit de tweede lijn organisaties te faciliteren die met zo'n aanbod in de weer zijn.

3 Toewerken naar maatschappelijk effect

Als sociaal-culturele organisatie willen we werken aan de participatie van mensen bij de opbouw van een democratische en solidaire samenleving, waar respect is voor anders zijn en voor de planeet. **Als dusdanig moeten maatschappelijke effecten en de impact van onze activiteiten in deze richting de maatstaf worden voor het bepalen en evalueren van onze inzet.** Op dit terrein hebben we weinig systematisch ervaring opgebouwd.

Wel zijn de voorwaarden aanwezig om die stap te zetten. Er is de focus op een behoeftegerichte werking en op emancipatorisch leren. In onze projecten engageren we ons (en steunen we engagement van burgers) in de richting van een andere, duurzame maatschappij. Dat willen we als beleidskeuze ook over de projecten heen realiseren.

Het toewerken naar impact noodzaakt tevens dat we als middenveldorganisatie – die zich onafhankelijk opstelt t.a.v. overheid en markt – bekommernissen en behoeften van mensen omtrent een gemeenschappelijk probleem helpen versterken in de publieke sfeer. Het noodzaakt m.a.w. een meer politiserende werking en dat is anno 2015 een zo goed als nieuwe dimensie binnen onze praktijk. Een en ander zal dus niet van vandaag op morgen gerealiseerd zijn, maar de stip aan de horizon is er wel.

De opstelling naar verandering en politisering komt de laatste jaren meer en meer bovendrijven.

- Zo blijkt als slotsom van het door Socius¹⁰ opgezette traject omtrent innovatie (2011-2014) dat maatschappelijke impact dé maatstaf is om te spreken van sociaal-culturele innovatie. Een praktijk is pas 'zinvol' innovatief als ze een echte verandering in de samenleving realiseert. En om sociaal - cultureel te zijn moet ze voldoende gedragen zijn en **van onderuit** komen. Vervolgens is het realiseren van impact op de samenleving pas mogelijk indien er partnerschappen worden gesmeed, indien er wordt samengewerkt, indien er intentionele en strategische 'samenstromen' van praktijken ontstaan. Tijdens het Innovatiefestival op 22 mei 2014 wordt een boom opgezet voor het creëren van 'eilandjes waar eigen spelregels gehanteerd worden, want daar begint verandering'.
- Enkele maanden later, n.a.v. het tienjarig bestaan van de Vormingplussen, ziet Guy Van den Eeckhaut¹¹ het leren zich ontworstelen aan het klassieke cursuslokaal en zich naar buiten begeven. Mensen zullen maatschappelijk leren, gedragen door een gemeenschap, om tot kleine, werkbare oplossingen te komen. Het komt er dan op aan om als organisatie deel uit te maken van coalities van netwerkorganisaties die elkaar inspireren en ondersteuning bieden aan mensen met creatieve ideeën.
- Eenzelfde opstelling wordt ingenomen door **externe stakeholders** – in aanloop naar de opmaak van dit beleidsplan – tijdens een gedachtewisseling op 23 april 2014. Daar wordt gesteld dat we moeten ondersteunen wat van onderuit komt, iedereen in dat geval tot onze doelgroep behoort (kansarm en kansrijk), dat we de op dat moment nodige leervormen moeten inzetten (van informeel tot niet-formeel), claims van burgergroepen dienen te verduidelijken en zichtbaar te maken op het middenveld, hiertoe moeten toetreden tot netwerken en ons onafhankelijk opstellen t.a.v. zowel overheid als partnerorganisaties.

¹⁰ Steunpunt sociaal-cultureel volwassenenwerk

¹¹ Voorzitter Vormingplus Kempen en docent sociaal werk aan de Thomas More hogeschool

- Datzelfde jaar onderschrijven we het manifest ‘Middenveld in beweging¹²’ dat gelijkaardige toetsstenen voor een politiseringstraject naar voor schuift. Eentje ervan gaat specifiek over het verleggen van de focus van kwantiteit naar kwaliteit. Hoe zorgen we ervoor dat de impact van ons handelen en de maatschappelijke relevantie van onze praktijk toetsstenen worden in het uittekenen en evalueren van onze acties?

Kortom, naast de output (de rechtstreekse prestaties van projecten, de diensten, producten en activiteiten die we leveren) moeten ook en vooral doeltreffendheid en effectiviteit van (gehelen van) activiteiten in beeld kunnen gebracht. De focus dient dan verlegd van **output**, zonder het belang ervan te onderschatten, naar **outcome** (het maatschappelijk effect, de veranderingen die projecten teweeg brengen bij zowel de doelgroep als in de bredere omgeving) en naar **impact** (stellen van doelen en toetreden tot coalities m.b.t. veranderingen in de maatschappij op langere termijn).

Aanpak

- We onderzoeken en realiseren mogelijkheden om vanuit een behoeftegerichte werking voor gehelen van projecten (en binnen de projecten zelf) het maatschappelijke effect zowel op korte als lange termijn voorop te stellen bij het uittekenen en evalueren van onze activiteiten.
- We treden toe tot netwerken – en/of helpen coalities ontstaan – waarbinnen partnerschappen worden gesmeed, organisaties mekaar inspireren, en intentionele en strategische ‘samenstromen’ van praktijken kunnen ontstaan met oog op impact in de maatschappij.
- We zetten stappen om noden en ambities van groepen bij gemeenschappelijk ervaren kwesties zichtbaar te maken en te versterken in de publieke sfeer.

¹² Gegroeid uit hearings die Motief vzw, Victoria Deluxe vzw en De Lege Portemonnees in 2013 organiseerden met mensen en organisaties uit de kunstensector, minderhedensector, samenlevingsopbouw, vakbonden, hulpverlening, basiseducatie, armoedebestrijding, universiteiten, vrouwenbeweging en socio-culturele sector.

⑦ ZESTIEN BEOORDELINGSELEMENTEN

Vormingplus regio Antwerpen is erkend en gesubsidieerd op het decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Deze erkenning betekent dat we ons moeten verhouden tot en verantwoorden aan de hand van zestien decretale beoordelingselementen.

1. Publieksbereik

We sluiten aan bij noden en ambities van groepen en gaan hiermee vooral project- en procesmatig aan de slag. We geven aan hoe we daaraan vormgeven en welke resultaten beoogd en bereikt worden. Als dusdanig zijn aard en samenstelling van groepen en bereikte resultaten en effecten voor ons belangrijker dan aantallen deelnemers. Dat maken we in de eerste plaats zichtbaar. Omdat groepswerkingen onze core business zijn, blijven we aantallen bereikte mensen (incl. geslacht en leeftijdsgroep) registreren.

We maken een onderscheid tussen deelnemers begeleid door eigen sociaal-culturele medewerkers, door externen die in onze projecten en initiatieven ingezet worden, en deelnemers van en bereikt door organisatoren die door ons vanuit de tweede lijn gefaciliteerd worden.

We streven met onze activiteiten een blijvend effect na, waardoor soms zowel direct als indirect een ruimer publiek bereikt wordt. Dat stippen we aan en proberen we in beeld te brengen.

2. Kansengroepen bereiken

We kiezen voor inclusie. Waar mogelijk betrekken we bij onze activiteiten kwetsbare groepen met bijzondere aandacht voor mensen met een migratieverleden en mensen die in armoede leven. Binnen een breder inclusief verband is een categoriale aanpak dan soms aangewezen. We vermijden een doelgroepbenadering die mensen stigmatiseert en benadert iedereen als gelijkwaardige burgers. Desalniettemin is het in het kader van onze doelen nodig om het bereik van mensen met een migratiegeschiedenis te kennen. Dat wordt door de begeleider geraamd, we vragen bij onze deelnemers in dat verband geen gegevens op. Evenmin vragen we gegevens op die naar de graad van kansarmoede peilen. We rapporteren over projecten en geven aan waar en hoe we met mensen die in armoede leven samenwerken.

3. Spreiding van de werking over de regio

In ons werkingsgebied wonen per 1 januari 2012 1.010.001 mensen in 30 steden en gemeenten, waarvan 502.604 in Antwerpen. Op basis van omgevingsanalyses en praktijkervaringen moeten we, omwille van maatschappelijk problematische situaties én de aantallen betrokken mensen hierbij, de blik prioritair naar de stad Antwerpen, en in enige mate naar de gemeente Boom, wenden. Het grootste deel van de beschikbare begeleidingstijd in de behoeftegerichte werking wordt daarom binnen de grenzen van de stad Antwerpen geïnvesteerd. Daarnaast dienen vanuit elk werkingsspoor ook activiteiten en projecten ontwikkeld in meerdere gemeenten rondom Antwerpen.

Een deel van de werktijd wordt besteed aan de ondersteuning van het aanbodgericht werk in de regio. Omdat Antwerpen reeds over een ruim en divers aanbod beschikt, wordt deze werktijd nagenoeg volledig geïnvesteerd in de 29 overige gemeenten van ons werkingsgebied.

4. Bekendmaking van het aanbod

Onze dienstverlening wordt vooral bekendgemaakt door het leggen en onderhouden van contacten – en het toetreden tot netwerken – met actoren zoals overheden, organisaties, instellingen, burgergroepen en vrijwilligersinitiatieven. Op die manier worden signalen opgevangen, noden en ambities opgepikt, en vragen gespecificeerd. Dat wordt ondersteund door communicatiemiddelen zoals een website, nieuwsbrief en materialen op maat.

5. Diversiteit (verscheidenheid) van het aanbod

We houden de vinger aan de pols bij dwingende maatschappelijke kwesties die op ons afkomen: samenleven in superdiversiteit, de verkleuring en verjonging van Antwerpen, burgerschap vandaag en de verfijning van de democratie, solidariteit en economie binnen de grenzen van de planeet, de digitale revolutie. Vanuit deze invalshoeken expliciteren we noden en ambities van betrokken actoren, groepen en mensen. Van hieruit ontwikkelen we contexten waarbinnen mensen gezamenlijk op zoek kunnen gaan naar constructieve oplossingen, waarbij ze mee doelen, inhouden en acties van de werking bepalen. Door van onderuit te werken ontwikkelen we een verscheiden aanbod op maat.

6. Maatschappelijke verantwoording van het aanbod

Vanuit een omgevingsanalyse en praktijkervaringen hebben we kijk op de uitdagingen die op ons afkomen en kiezen we voor invalshoeken van waaruit activiteiten ontwikkeld worden. Het gaat om zoeken naar nieuwe vormen van solidariteit in een superdiverse samenleving, het vanuit duurzame patronen vormgeven en beheren van ruimte als labo voor samenleven, opgroeien in een verstedelijkte omgeving en vormgeven aan opvoedingsondersteuning als maatschappelijke opdracht, het begrijpen en gebruiken van digitale omwentelingen in het teken van verantwoordelijk burgerschap, ...

We sluiten aan bij noden en ambities zoals groepen en mensen die ervaren (vormgeven aan burgerschap vandaag), voor de opzet van emancipatorisch leren en leren in de werkelijkheid (empoweren van groepen opdat ze voortdurend en zelf beslissingen kunnen nemen ook in het teken van rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid) en toewerken naar maatschappelijke verandering (mensen en groepen die betrokken zijn op een ervaren uitdaging creëren samen oplossingen die tegemoet komen aan een algemeen belang nu en later).

7. Beschikbare infrastructuur

We brengen vorming naar de mensen, daar waar ze leven, wonen, mekaar ontmoeten, en problemen vaak aan den lijve ervaren. We komen in het ganse werkingsgebied bij mekaar in vlakbij gelegen (in enkele gevallen met het openbaar vervoer goed bereikbare) semipublieke en publieke voorzieningen. We beschikken over een centraal gelegen kantoor- en vergaderruimte (nabij een knooppunt van autowegen en openbaar vervoer) van waaruit alle dagen onze medewerkers uitzwermen.

8. Professionele uitbouw

We kiezen voor een horizontaal gestructureerde organisatie, waar een cultuur van openheid, samenwerken, leren en verantwoordelijkheid is, en medewerkers betrokken zijn bij alle belangrijke besluitvormingsprocessen.

Zelfsturing, eigen verantwoordelijkheid en initiatieffkracht zijn een noodzaak om de toenemende complexiteit van de maatschappij, en onze opdracht daarin, het hoofd te bieden. In 2014 starten we met 'resultaatgericht werken', waarbij het de bedoeling is medewerkers en teams aan te sturen op de verantwoordelijkheid die ze krijgen en op de te bereiken resultaten. Het resultaatgericht werken wordt opgehangen aan een evaluatiecyclus, die ook een competentiecyclus bevat.

Voortdurend werken aan je capaciteit om die resultaten te behalen die we willen behalen, is één van de hoekstenen van een lerende organisatie. Vooral willen we het werkplekleren faciliteren, en een gepaste teamwerking is één van de sleutels hiertoe. Het maakt een variatie aan taken en opdrachten mogelijk, feedback, helpt de juiste expertise inzetten en laat kennis doorstromen.

In het kader van procesmanagement wordt gewerkt met werkbeschrijvingen. Op die manier kunnen we tot uniforme manieren van werken komen. De manier van werken wordt voor iedereen zicht- en bespreekbaar, kennisdelen wordt bevorderd en er is een gemeenschappelijke basis om het proces te verbeteren.

Tot slot gaat een deel van ieders werktijd naar meer formele vormen van leren zoals deelname aan studiedagen en opleidingen.

9. Netwerkvorming

We werken altijd samen met overheden, organisaties en groepen die bij de aanpak van maatschappelijke uitdagingen betrokken zijn of willen worden, en die hierbij hun expertise willen inbrengen. Onze expertise, als schakel van de ketting, is projectontwikkeling en het faciliteren, opzetten en begeleiden van leerprocessen.

We leggen en onderhouden contacten met betrokken actoren op onze werkingssporen teneinde signalen op te vangen en vragen te specificeren. Van hieruit ontwikkelen we initiatieven binnen partnerschappen met (boven)lokale overheden en diensten, OCMW's, sociale huisvestingsmaatschappijen, gevangenis, asielcentra, welzijnsorganisaties, culturele centra en bibliotheken, integratie- en inburgeringsinitiatieven, samenlevingsopbouw, verenigingen en federaties, bewonersgroepen en vrijwilligersinitiatieven,

10. Samenwerken met gespecialiseerde vormingsinstellingen

Binnen de optiek om altijd toe te treden tot werkverbanden – of zelf samenwerkingsverbanden op te zetten – die maatschappelijke kwesties aanpakken, en waarbinnen elkeen de eigen expertise inbrengt, doen we ook waar nodig beroep op collega-organisaties. Als de mogelijkheid zich stelt, grijpen we de kans tot samenwerken.

Onder de noemer 'Organiseer zelf' kunnen organisatoren van aanbodgericht werk putten uit een pool van door ons geselecteerde cursussen, workshops en lezingen, waaronder activiteiten aangeboden door gespecialiseerde vormingsorganisaties.

11. Bijdragen aan het overleg met Vormingplussen

We delen graag kennis en ervaring met de andere Vormingplussen, geven informatie over onze projecten bij de opstart ervan onder de vleugels van andere Vormingplussen of andersom: we starten een initiatief op dat door een andere Vormingplus is ontworpen, we werken samen binnen regio-overschrijdende initiatieven en nemen deel aan het maandelijks coördinatorenoverleg.

12. De wijze waarop de culturele functie ingevuld wordt

Mensen en groepen worden op een lerende wijze betrokken bij en/of ingebed in culturele processen, die groepen en gemeenschappen verbinden, die hun zeggings- en zeggenschap vergroten en die hun greep op de omgeving versterken. We willen hiertoe vooral inzetten op actieve participatie, op het ontwikkelen en versterken van cultuur, binnen het besef dat iedereen cultuur bezit, dat culturen gelijkwaardig zijn en dat van daaruit bruggen kunnen geslagen worden. Het maken, produceren en deelhebben aan kunst staat mede in het teken van maatschappelijke probleemoplossing.

13. De wijze waarop de gemeenschapsvormende functie ingevuld wordt

We versterken bestaande en stimuleren nieuwe sociale netwerken. Het gaat om cohesie, om het leggen van verbindingen in en tussen groepen en gemeenschappen, om bonding en bridging.

We ondersteunen maatschappelijk engagement, wat ook begrepen wordt als gemeenschapsvormgeving. Dat is werken aan het zich kunnen en mogen engageren in de samenleving, en via actie in solidariteit vormgeven aan de samenleving (Cockx, 2007).

14. Het aantal uren

Door te werken vanuit een behoeftegerichte aanpak, waarbij we vragen specificeren en een aanpak op maat ontwikkelen, en waarbinnen we samen met partners en deelnemers op een lerende wijze vooral project- en procesmatig aan de slag gaan om tot werkbare oplossingen te komen voor een gestelde kwestie, is het niet het aantal uren dat telt (de kwantiteit), maar de opzet zelf (de kwaliteit) en de doelen die beoogd en bereikt worden. Dat moeten we in de eerste plaats zichtbaar maken.

Het gaat dus niet alleen om de output (de prestaties, het aantal uren) van een initiatief, maar ook om de input (investeringen in geld en tijd), de verhouding tussen input en output (de efficiëntie) en de effectiviteit (het maatschappelijk effect, de verandering bij de doelgroep en in de maatschappij).

Ondertussen registeren we niet alleen het aantal groepsbijeenkomsten/uren met deelnemers, maar ook de formele groepsbijeenkomsten/uren met partners en andere betrokkenen, de bijeenkomsten/uren nodig om tot een activiteit te komen (specificeren van de vraag, ontwerpen van een plan van aanpak), de niet-projectgebonden bijeenkomsten/uren gericht op adviesverlening.

15. Diversiteit met specifieke aandacht voor interculturaliteit.

Diversiteit, met specifieke aandacht voor interculturaliseren, loopt als een rode draad doorheen al onze initiatieven en kleurt de doelen van dit beleidsplan. We gaan mee op zoek naar nieuwe vormen van solidariteit in een superdiverse samenleving, we helpen aan dat samenleven in superdiversiteit ook vorm te geven in de omgeving, we streven naar het delen van verantwoordelijkheden bij het opgroeien van vooral gekleurde kinderen en jongeren, ... en we ontwikkelen onze activiteiten vanuit de erkenning dat alle culturen gelijkwaardig zijn.

We proberen in alle initiatieven samen te werken met mensen uit alle lagen van de bevolking met bijzondere aandacht voor mensen met een migratie-afkomst en mensen die in armoede leven.

Intern willen we op vlak van personeel en bestuursorganen de juiste mannen en vrouwen op de juiste plaatsen. Wel zullen we het zoeken naar nieuwe mensen niet enkel via de geijkte kanalen laten verlopen, maar ook binnen werelden waar culturele minderheden rechtstreeks kunnen aangesproken worden.

16. De manier waarop rekening wordt gehouden met de principes van de integrale kwaliteitszorg

We gebruiken het ESF-kwaliteitsgroeimodel – dat organisatie-breed is uitgewerkt – als kapstok voor de integrale kwaliteitszorg. Op alle niveaus binnen de werking zetten we stappen om de kwaliteit te bevorderen. Hierbij focussen we op het operationaliseren van doelen en kwalitatief verantwoorden van de activiteiten, de teamorganisatie en het samenwerken, het resultaatgericht werken en competentieontwikkeling, het implementeren en opvolgen van de werkprocessen, de organisatiestructuur, het inzetten en monitoren van mensen en middelen zowel op het beleidsniveau als op niveau van de sociaal-culturele praktijken.

⑧ MENSEN EN MIDDELEN

Mensen

We bouwen aan een horizontaal gestructureerde en lerende organisatie. Dat is in ons geval een organisatie zonder tussenliggende managementlagen, waar medewerkers meer direct betrokken zijn bij de belangrijke besluitvormingsprocessen en waar een cultuur van openheid, samenwerken, leren en verantwoordelijkheid is. Beleid wordt niet door de top bedacht. Het ontstaat op de kruising tussen ontwikkelingen in de maatschappij en in het beroep (zowel organisatorisch als agogisch) en als gevolg van een voortdurende voeding door en betrokkenheid van de medewerkers.

We moeten flexibel zijn om in te spelen op veranderingen in de omgeving. Van medewerkers wordt vandaag verwacht dat ze creatief, probleemoplossend en ondernemend te werk gaan. Zelfsturing, eigen verantwoordelijkheid en initiatiefkracht zijn een noodzaak om de toenemende complexiteit van de maatschappij, waarbinnen wij onze opdracht vervullen, het hoofd te bieden. Dat hoeven we niet van vandaag op morgen perfect in de vingers te hebben. Er is ruimte om te proberen en om te leren van mekaar.

Daarom wordt het **'resultaatgericht werken'** in 2014 op de rails gezet. Het wordt opgehangen aan een evaluatiecyclus met plannings- en functioneringsgesprekken, die ook een competentiecyclus bevat. Het is de bedoeling om mensen en teams aan te sturen op de verantwoordelijkheid die ze krijgen en op de te bereiken resultaten. Daarbinnen richten teams, binnen afgesproken inhoudelijke en organisatorische kaders, hun werk in op de wijze die zij het beste vinden.

Goed samenwerken – en werkpleklers – is één van de sleutels van **competentieontwikkeling**. Het is de ambitie om tot een teamstructuur en –werking te komen, die een variatie aan taken en opdrachten mogelijk maakt, de juiste expertise helpt inzetten, kennis snel laat rondstromen en effectieve feedback mogelijk maakt.

Ook **procesmanagement** speelt hierbij een belangrijke rol. Het beschrijft onze werkwijzen die neergelegd zijn in draaiboeken. Op die manier kunnen we tot meer uniforme manieren van werken komen en is de manier van werken voor iedereen zicht- en bespreekbaar. Dat bevordert kennisdelen en er is een gemeenschappelijke basis is om het proces te verbeteren. De werkprocessen zijn geïdentificeerd, de draaiboeken opgemaakt en zullen worden geïmplementeerd.

Om mensen de ruimte te geven en goed te kunnen inzetten, zullen we de **organisatiestructuur** hierop toesnijden. Er komt een samenwerkingsmodel voor sociaal-culturele werkers dat én teamwerking én flexibele inzet bevordert. De overhead wordt ingeperkt conform hedendaagse bedrijfsorganisatorische inzichten, dit is om en bij de 25% van de beschikbare VTE. Het gevolg is dat ondersteunende functies worden verzameld binnen één team dat meer flexibel inzetbaar is en dat ook het management wordt afgebakend met minder VTE.

Middelen

Werking en activiteiten financieren we grotendeels vanuit de ons toevertrouwde gemeenschapsgelden. Maar ook zetten we (vaak eerder beperkte) middelen in van opdrachtgevers en partners, die hiermee aangeven mee verantwoordelijk te zijn voor de opbouw van een veerkrachtige en lerende samenleving. Aan deelnemers wordt geen financiële bijdrage gevraagd, waarmee we uitdrukking geven aan culturele en maatschappelijke ontplooiing als grondrecht.

Voor het overgrote deel bestaan onze inkomsten uit algemene subsidies. De hoofdmoot ervan is de subsidie van de Vlaamse Gemeenschap als gevolg van onze erkenning op het decreet. Die is vanaf 2011 met een kwart verminderd en daalt in 2015 nog eens met 5%. Niettegenstaande het aantal opdrachten is toegenomen, dalen ook de inkomsten uit projecten. Opdrachtgevers zitten in een besparingsmodus en we zijn vaak actief op terreinen waar of minder middelen voorhanden zijn en/of de partners minvermogend zijn (werken met en voor kansarmen, inburgeraars, vrijwilligersinitiatieven, bewonersgroepen, federaties en verenigingen, ...).

Om de inkomsten in evenwicht te brengen met de uitgaven, en om voldoende financiële ruimte te hebben voor de werking zelf, slinkt het personeelsbestand gestaag (van 33 VTE in 2010 naar circa 22 VTE in 2016). Tekorten worden toegedekt vanuit opgebouwde reserves, in 2016 is het evenwicht nagenoeg hersteld. Ondertussen wordt ook toegewerkt naar betere en te verantwoorden verhoudingen tussen overhead/sociaal-cultureel werk, werkings-/personeelskost en jong/oud.

In de toekomst willen we nog meer gericht dan nu het geval is de inzet van mensen en middelen kunnen begroten en monitoren, zowel op beleidsniveau als op niveau van de uitvoering van de opdrachten.

Inkomsten

Het overgrote deel van de inkomsten komt uit algemene subsidies, waarvan het grootste deel van het Agentschap Sociaal Cultureel werk van de Vlaamse gemeenschap. De hoogte van deze subsidie wordt afgeleid uit het aantal inwoners in ons werkingsgebied. Op 1 januari 2008 wonen er **969.563** mensen en op 1 januari 2014 (AD Statistiek België) **1.022.140**. Normaliter wordt voor de duur van de volgende beleidsperiode deze subsidie dus verhoogd en op basis daarvan maken we een prognose. In 2016 gaat het dan om 1.370.885,00 euro (met elk jaar erna 2% indexering).

Verder kunnen we rekenen op personeelssubsidies vanuit Sociale Maribel (bevordert tewerkstelling in de social profit), VIA (Vlaamse Intersectorale Akkoorden), GESCO en ex-DAC (tewerkstellingsprogramma's). In totaal gaat het om bijna 400.000,00 euro.

Tot slot beschikken we over eigen inkomsten uit projecten en initiatieven, die we genereren bij opdrachtgevers en uit diverse subsidieprogramma's (provincie Antwerpen, Koning Boudewijnstichting, GRUNDTVIG, ...). Ze verschillen van jaar tot jaar (150.000,00 tot 200.000,00 euro). We zoeken samen met de Raad van bestuur naar mogelijkheden om dit bedrag te verhogen.

In de prognose wordt jaarlijks voor het geheel van de inkomsten een 2% indexering toegepast.

Uitgaven

Vanaf 2011, als een kwart van de subsidie van de Vlaamse gemeenschap is geschrapt, zijn de uitgaven hoger dan de inkomsten. Niettegenstaande doorgevoerde besparingen en een natuurlijke afvloei van personeel, blijft die personeelskost, omwille van anciënniteitssprongen binnen een oudere personeelsgroep, een te grote hap nemen uit de inkomsten (circa 94% in 2014). Omdat reserves eindig zijn, wordt in 2015 een herstructurering doorgevoerd die de personeelskost in 2016 tot en met 2020 onder 1.500.000,00 euro zal brengen. Dat is een voorwaarde om als financieel gezonde organisatie de nieuwe beleidsperiode in te stappen. De beschikbare werktijd zal dan om en bij de 21 VTE bedragen. Hierbij maken we niet alleen ruimte voor de klassieke, algemene werkingskosten, maar in enige mate ook voor opdrachten waarin we zelf kunnen investeren om – ook als onafhankelijk begeleidingspartner van burgerinitiatieven – doelen van het voorliggend beleidsplan te kunnen halen.

In de prognose wordt jaarlijks voor het geheel van de uitgaven een 2% indexering toegepast.

Prognose

	2016	2017	2018	2019	2020
Uitgaven					
Huisvesting	34.500	35.000	35.500	36.000	36.500
Organisatie	168.500	170.000	175.000	180.000	185.000
Sociaal culturele praktijken	100.000	100.000	110.000	100.000	90.000
Personeel	1.500.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000
Andere personeelskost	92.616	94.468	96.358	98.285	100.250
Afschrijvingen	105.644	107.500	105.350	103.240	101.200
	2.001.260	2.006.968	2.022.208	2.017.525	2.012.950
Inkomsten					
Subsidies Agentschap SCW	1.370.885	1.398.303	1.426.269	1.454.794	1.483.890
Personeelssubsidies	266.997	266.997	266.997	266.997	266.997
Eigen inkomsten	215.000	215.000	218.000	220.000	225.000
Andere inkomsten	132.000	132.000	130.000	129.000	128.000
	1.984.882	2.012.300	2.041.266	2.070.791	2.103.887
Saldo	-16.378	5.332	19.058	53.266	90.937

Literatuurlijst

- Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium. Statbel.fgov.be. *Cijfers bevolking 2010 – 2014*.
- Brynjolfsson E., McAfee A., MIT Center for Digital Business, (2014). *Het tweede machinetijdperk. Hoe de digitale revolutie ons leven zal veranderen*. Tielt: Lannoo, Utrecht: Spectrum.
- Cockx F., (2010). *De functie(s) van sociaal-cultureel werk*. Brussel: Socius.
- Cockx F., (2007). *Leren voor vormingswerk, Concepten voor het faciliteren van leren*. Brussel: Socius.
- Cockx F., Leenknecht R., (2005). *Op zoek naar behoeften*. In: Larock Y., Cockx F., Gehre G., Van den Eeckhout G., Vanwing T., Verschelden G. *Spoor zoeken. Handboek sociaal-cultureel werk met volwassenen*. Gent: Academia Press, Brussel: Socius.
- Corijn E., (2013). *Kan de stad de wereld redden?* Brussel: Cosmopolis – City, Culture & Society, Vrije Universiteit Brussel & Salon de la Pensée – de stad is de wereld, De Singel, 24 november 2013.
- Corijn E. (2009). *Het verknopen van verschillen. Cultuurparticipatie in de ongreepbare stedelijkheid*. In: Bultynck M. (red.). *360° Participatie*. Brussel: Démos.
- Corijn, E. (2002). *Cultuur als zeggenschap, dan pas als participatie!* In: Oikos, nr.21, 2.
- Corijn E, De Lannoy (eds.), (2000). *Crossing Brussels. De kwaliteit van het verschil. La qualité de la différence*. Brussel: VUB Press.
- De bisschop A. (2012). *"Recht op cultuur", politiseren graag!* Speech Werelddag Verzet tegen Extreme Armoede, www.dewereldmorgen.be.
- De Rynck, F., Dezeure, K. (2009). *Burgerparticipatie in Vlaamse steden. Naar een innoverend participatiebeleid*. Brugge: Uitgeverij Vanden Broele.
- de Winter M., (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: SWP.
- Dierckx D., Coene J., Raeymaeckers P., OASes Universiteit Antwerpen, (2014). *Armoede en sociale uitsluiting Jaarboek 2014*. Leuven/Den Haag: ACCO.
- EXPOO, experticeentrum opvoedingsondersteuning (2012). *Opvoeding en opvoedingsondersteuning bij gezinnen met een migratiegeschiedenis*.
- Geldof D., (2013). *Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert*. Leuven: Acco.
- Geldof, D., Driessens, K. (2009). *Cultuur in laagjes. Waarom we de échte participatiedrempels onvoldoende kennen*. In: Bultynck M. (red.). *360° Participatie*. Brussel: Démos.
- Hilhorst P., Zonneveld M., (2013). *De gewoonste zaak van de wereld : radicaal kiezen voor de pedagogische civil society*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Holemans D., red. (2012). *Mensen maken de stad. Bouwstenen voor een sociaalecologische toekomst*. Antwerpen: EPO.
- Jans M., DieGem (2014). *Solidariteit in superdiversiteit*. www.solidariteitdiversiteit.be
- Kunst en Democratie, (2005). *Recht op cultuur. Tien jaar na het algemeen verslag over de armoede*. Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.
- Luyten S., Van Hecke E., Instituut voor Sociale en Economische Geografie, K.U.Leuven (2007). *De Belgische stadsgewesten 2001*. Brussel: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie.
- Mariën I., Van Audenhove L., Vleugels C., Bannier S., Pierson J., SMIT Vrije Universiteit Brussel, (2010). *Digitale kloof tweede graad in Vlaanderen*. Brussel: IST Vlaams Parlement.

- Mommaas H., (2002). *City branding: de noodzaak van sociaal-culturele doelen*. http://arch-lokaal.nl/wp-content/uploads/2011/08/projecten_88_lezing_hans_mommaas__city_branding_2002.pdf
- Oosterlyncx S., Schuermans N., DieGem (2013). *Superdiversiteit. Solidariteit herdenken*. Antwerpen: Pow Alert, jaargang 39, nummer 4.
- Oosterlyncx S., (2013). *Over zin en onzin van sociale mix: Gebruik middenklasse niet als buffer*. Interview Degreef C, Villyn D.. www.brusselnieuws.be: Brussel Deze Week.
- Pinxten R., (2002). *Sociaal en artistiek, politiek emancipatorisch en maatschappijvormend. De burger betrokken bij het beleid*. In Ter Zake Cahier, 2002, nr 8: *Kunst(s)maken, een sociaal-artistiek parcours*. De Wakkere Burger, VIBOSO en Kunst en Democratie. Brugge: Die Keure.
- Provincie Antwerpen Dienst Welzijn en Gezondheid, (2015). *Kinderen in armoede, de (on)macht van cijfers*.
- Provincie Antwerpen Dienst Welzijn en Gezondheid, (2014). *Lokale demografie: kleuren of krimpen? Evolutie 2002-2020*.
- Stad Antwerpen, (2013). *Naar een stedelijk armoedebeleid 2014-2018*.
- Stad Antwerpen. *Omgevingsanalyse bij de opmaak van het meerjarenplan 2014-2019*.
- Van den Eeckhaut G., (2009). *Leren in beeld brengen, een praktijkboek voor vormingsinstellingen*. Brussel: Socius.
- Van de Eeckhaut G. (2013). *Focus op sociaal-culturele innovatie*. In: Socius.info, jaargang 3, nummer 1. Brussel: Socius.
- Van de Eeckhaut G. (2014). *Vormingplus als lab voor leerafwijkingen*. Speech Tienjarig bestaan Vormingplussen, 14 oktober 2014. De Schelp, Vlaams Parlement.
- Van Poeck K., (2011). *Leren voor duurzame ontwikkeling: een kwestie van burgerschap*. In: Cockx F., De Blende H., Gehre G., Van de Eeckhaut G., Verschelden G. (red.). *Wissels. Handboek sociaal-cultureel werken met volwassenen*. Gent: Academia Press, Brussel: Socius.
- Vansteen A., De Voldere I., Berckmoes T., IDEA consult (2013). *Toekomstverkenning, de blik van sociaal-cultureel volwassenenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op 2025*. Brussel: De Ambrassade, Socius. Gent: Forum voor Amateurkunsten.
- Vlaamse overheid Departement Bestuurszaken, (2013). *Vlaamse beleidsprioriteiten 2014-2019*.
- Vlaamse overheid Agentschap Binnenlands bestuur. *Lokale Integratie- en inburgeringsmonitor 2015*.
- Vos I., (2003). *Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen*. Brussel: CultuurNet Vlaanderen.
- Wildemeersch D., K.U.Leuven – K.U.Nijmegen (2001). *Sociaal leren voor duurzaamheid in de risicomaatschappij*. www.stoutenburg.nl: Vierde Stoutenburglezing.
- Zemni S., (2013). *Sociaal werk in tijden van superdiversiteit: een test voor de democratie?* Colloquium 24/25 oktober 2013: Sociaal Werk en Democratie. UGent, HoGent, Howest, Arteveldehogeschool. www.demos.be.
- www.kennisnet.nl. *Benodigde vaardigheden voor de 21^{ste} eeuw*.
- www.middenveldinbeweging.be. *Manifest Versterk de politiserende kracht van het middenveld*.
- www.socius.be. *Kennisbank Vrijwilligers, Organiseren van betrokkenheid*.
- www.taalsector.be (29 oktober 2013). *Geletterdheid: Vlaanderen trappelt ter plaatse*.

ⁱ BEHOEFTEGERICHT, AANBODGERICHT EN VRAAGGERICHT WERKEN.

- **Behoeftegericht werken** vertrekt bij een actieve dialoog met betrokkenen om de vage, subjectieve of soms toegeschreven behoeften op het spoor te komen. Ze behoeven verheldering, verscherping. Ze worden gearticuleerd tot werkbare educatieve behoeften waar een educatief aanbod ook een echt antwoord op kan bieden. Op basis hiervan programmeren zou je proactief en toekomstgericht kunnen noemen: je anticipeert in feite op toekomstige vragen, je investeert in het verhelderen en activeren ervan.
- **Aanbodgericht werken.** Het hoofdaccent bij de sturing ligt eigenlijk bij het eigen 'buikgevoel', bij de eigen ambities. Je stelt je vragen als 'wat willen we zelf', 'wat hebben we in huis', 'waar willen we rond werken'. Je doet dat niet 'out of the blue'. Je ontwikkelt doorheen de jaren een visie op je organisatie, op je doelpubliek, op wat slaagkansen heeft, ... Aanbod dat zo ontstaat, kan je uitproberen en kalibreren of fijn stellen door 'trial and error' ... In deze manier van aanbod is het belangrijk dat je regelmatig nieuw aanbod ontwikkelt en uitprobeert, maar dat je er dan ook tegen kan als iets niet aanslaat. Dan moet je het ook gewoon kunnen loslaten. Aanbod bewijst zich doordat er 'een markt voor is'."
- **Vraaggericht werken.** Je presenteert je organisatie als een baken waar je allerlei vragen kan aan stellen die van ver of dichtbij met je doelgroep, je thema, je specialisatie te maken hebben. De vragen zelf stuur je niet, je zorgt wel dat je organisatie een sterk 'merk' wordt, waar mensen met vragen naar toe gezogen worden. Dat betekent dat je werkt met een heel open programmering, met veel witruimte, met een snel reactievermogen op de vragen die jullie bereiken'. Vraaggestuurd werken is reactief.

Van den Eeckhaut G. (2009). *Leren in beeld brengen, een praktijkboek voor vormingsinstellingen*. Brussel: Socius.

ⁱⁱ EEN SOCIAAL-CULTURELE METHODIEK is een wijze van denken en handelen, die gesteund is op reflectie, ervaringsdeskundigheid en wetenschappelijke inzichten; die methodiek wordt door sociaal-culturele organisaties en hun vrijwillige en professionele medewerkers gebruikt om individuen en groepen aan te spreken en te activeren in één of meerdere bestaansdimensies en in hun diverse leefsituaties; deze bestaansdimensies kenmerken de mens als zin- en waardenzoeker, als kennisverwerker, als vaardige actor of creatieve explorator, als cultuurschepper en sociaal wezen;

- als doelstellingen staan het ontwikkelen van een eigen identiteit, het bevorderen van sociale integratie en maatschappelijke participatie en de opbouw van een democratische, duurzame en inclusieve samenleving voorop;
- daartoe worden op bewuste en doordachte wijze open kansen geschapen, die uitnodigen tot ontmoeting en informeel leren; er worden processen van kritische bewustwording, reflexieve verantwoording en persoonlijke bekwaming gestimuleerd; er wordt aangezet tot de ontwikkeling van sociale, culturele en communicatieve competenties en de vorming van sociale netwerken en culturele symbolen;
- in het scheppen en benutten van deze kansen zijn de betrokken personen en groepen actieve deelnemers, met wie de medewerkers in dialoog treden over de concrete doelen en de aanpak.